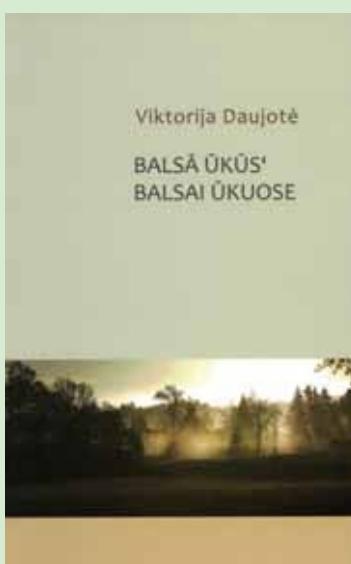

Samogitia

Samogitia (lot.-žemaitija)

2010 / 7 (51)

Viktorija Daujotė
BALSA ŪKŪS'
BALSAI ŪKUOSE

TURINYS

2–4 / PRUŠINSKIS KONSTANTĪNS. Durbės mūšiou – 750

5–7 / MUKIENĖ DANUTĖ. Tarptautėnė muzieju dėina – bovusiuo Kretinguos grafū Tiškevičiu dvara suodībuo

8–9 / Dailininkou Juciou Veleréjuonou – 80

10–12 / SUNGAILIENĖ LORETA. Atradēmu švēntē Palonguos pušinė

13 / SUNGAILIENĖ LORETA. 2010 metu Juonénės Palonguo

14–17 / VYTAUTAS KUNGYS. Kalendorius – paslaptis slepiantis metskaitlis

18 / GERASIMAVIČIŪTĖ JOLANTA. Plateliūs – Žemaitėjés regėjuona kaima bēndruomeniū mena ēr sporta šventē

19–22 / Žemininkā. PAKALNĖŠKĖ RIČARDA intervju so ANGLIKIO STASIO

23 / Stasys Anglickis

24 / Literatūrologas Ričardas Pakalniškis

25–28 / Žemaičių literatūros savitumas. RIČARDO PAKALNIŠKIO intervju su STASIU ANGLICKIU

29–31 / ŽEMAITITĖ JURGA. Padavémā aple Gérgždūtēs kalna

32–38 / Naujēs knīngas: „DAUJUOTITĖ VĒKTUORĒJĒ. Balsā ūkūs' / Balsai ūkuose“

ELEKTRUONÉNIS ŽORNALS „SAMOGITIA“

LEIDIEJĒ:

REGĒJUONU KULTŪRINIU
INICETIVU CÉNTROS ēR AKADEMÉNÉ
ŽEMAITIU JAUNIMA KORPORACÉJÉ
„SAMOGITIA“

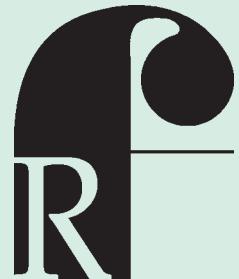
ADRESOS: GERBUTAVIČIAUS G.
10–213, VILNIOS. TEL./ FAKSOS
(8~5) 261 96 70,
MOB. TEL. 8 687 47 550.
E.L. P. zemaiciu@gmail.com

REDAKCÉNÉ KOLEGÉJÉ:

MUKIENĖ DANUTĖ
(REDAKTOURĖ, KOLEGÉJÉS
PIRMINKÉ)
GAUBÍS TUOMS
GAUBITÉ MARGARITA
MAZALS ARŪNS
SUNGAILIENĖ LORETA
ZAJANČKAUSKIENĖ INETA
ZAJANČKAUSKIS VALDIS

PRUOJEKTA REM

SPAUDUOS,
RADÉJĘ,
TELEVIZĒJĘS
RIEMĒMA FONDS

ŽEMAIČIŲ VIENYBĖS DIENA

DURBĖS MŪŠIUI ATMINTI

Liepos 12 d. nuo 12 val.

Senovės Baltų turnyras „Kovos ratas“

Vakarų Europos riterių turnyras

Žemaičių ir kryžiuočių karių susirėmimai

Liepos 13 d. nuo 12 val.

Durbės mūšio inscenizacija

DALYVAUJA:

ŽEMAIČIAI - Vieningos baltų gentys VILKATLAKAI (LT) ir KOVARNIS (LT)

RITERIAI - „Šiaurinės šventyklos ordinis“ (LT)

„Dimicatio Sacra“ (LT)

„Hospitalierų ordinis“ (LT)

„Excalibur“ (LV)

Jau nuo penktadienio nuostabiamame gamtos prieglobstyste
Jūsų laukia SENIEJI AMATAI, stovyklavietė, kareiviška
košė ir šašlykai, gaivinantys gėrimai, vakaronės bei tikra
žemaitiška dvasia.

VIETA: kelias Rietavas – Tverai – Varne (23 km), taip Lopaičių prieškalnėje

KONFERANCIJOS

Žemaičių Kultūros Draugija (ŽKD)
UAB S. JURKUS IR PARTNERIAI

ORGANIZATORIAS

Ramėnėliai Mireika
VO „Žemaičių Masa“
Senovės baltų karių broliai
VILKATLAKAI

INFORMACIJOS KEMETAI

www.labasremainija.lt

DURBÉS MŪŠIOU – 750

PRUŠINSKIS KONSTANTĪNS

1260 metu lēipas 13 d. dabartēnēs Latvējēs terētuorējuo (onkstiau kuršiu žemēs), Lēipuojēs rajuona Durbēs miestelē apīlinkies, pri Durbēs ežera, jungtēnēs žemaitiu pajiegas, pri katrū prisēdiejē iš Kryžiuotiu ordina persimetē kuršē ēr estā, sumušē križiuotiu pajiegas. Durbēs mūsis, kāp tvērtēn daugelis istuoriku, bova dēdliausis XIII ēr XIV omžiaus laimiejēms priš Ordina. Tas mūsis paruodē, kuoki ūr stēpri Žemaitiu konfederacējē, kuokēi ištvermingē žemaitē.

Pu tuo mūšē daug kou pasēkēitē puolitēnē sitaucējē pri Baltējēs jūras: iš Durbēs ēr Georgenburga piliū Ordins bova priversts išvestē sava karēnēs pajiegas, sokēla kuršē, žiemgalē, estā priš anū krašta užkariavusi Ordina, prasēdiejē 14 metu (1260–1274 m.) ožtrokēs Prūsu sokēlēms, katram vaduovava Herkus Mants.

Pu Durbēs mūšē Ordinou paaiškiejē, ka anuo planā greitā užgruobtē Žemaitējē ūr sunkē igīvendēnamē. Durbēs pergalē lig pat XIII omžiaus 8 dēšimtmetē sostabē Ordina skverbēmuos i Rītus. Tuokē puolitēnē pa-

Durbēs mūšē 750 metu miniejēma vēns iš ženklū (logo)

dietēs sodarē galēmībē sostēprietē Lietovuos valstībē.

Durbēs mūšē reikšmie mūsa Lietovuos istuorējuo ūr išskertēnā dēdēlē. Tou pripažīst tēik Lietovuos, tēik ēr užsienē šaliū istuorikā. Tik kētē šiū dēinū lietovē nedaug kou aple tou mūši žēna, dar retiau anēi patē mūšē vēita Latvējuo Ionka. Tou isētēkēna ēr mūsa leidēnē leidiejē pernā vasara aplonkē Durbē ēr pašnekēnē vietas gīventuoju. Bova lēkē vos metā laikā lig jubilieaus, bet juokiū pasērēngēma anam ženklū Durbie nesēmatē ēr nesēgērdiejē.

Šēs metās, ka Lietovuo ēr Latvējuo bova platē mēnavuojems Žalgérē mūšē 600 metu jubiliejos (mēslējem, ka Lietovuo ne tēik platē, kēik bova galēma tēkietēis, ka ēr krizēs sālīguom), vēsos diemesīs bova skērams tam mūšiou. ēr tik aktīviū kai kuriū puolitēku, vēsuomenēniu organizacēju, Baranauskienēs Ingas ēr grupēs kētū veikliū istuorējēs puoselietuoju dieka tas Durbēs mūšē jubiliejos solaukē vēsuomenie šiuokē tuoķē atgarsē. Valdiuos vīru ēr muotrēšku par mažos diemesīs Durbēs mūšē jubiliejou paskatēna ne vēina radēkaliasni žemaiti „ēiškuotē teisībēs“ ēr dar karta primintē, ka Žemaitējē bova, ūr ēr būs. Tou anēi darē ivairiausiuom formuom.

Šēs laikās dešimtīs istuorēku, muokītuoju, diestītuoju tēik vēsuo Lietovuo, tēik ēr Žemaitējēs regējuonē, je jau kou raša, diesta aple mūsa garbinga praeiti, vēs Žalgiri mēnavuo, vuo Durbē lēikt nuošalie. Metā eit, vuo informacējēs aple anou vēs mažiau ēr mažiau. Tēp ta istuorēnē atmintēs ēr prarondama. Bluogā, ka tuos svarbēs mūsa istuorējēs datas ūr prisimēnamas tik par jubiliejus. ēr dar... Vēs ūr galvujema, ka kas nuors kēts, vuo ne aš pats tor pasērūpintē tou, kas mon ūr svarbo. Tad, je ožmēršuom valdiuos vīrams pasiūluotē priimtē valsībēnē Durbēs mūšē pruograma, je tou pruograma patis nepadiejuom anēms parēngtē, nie kuo, musintās, šēndēin kaltintē. Aiško, kāp jau īprasta tuo mūsa Lie-tovelie, pērštā nēižt vēs, ka ē mažiausē pruogā

Griūšē Prana paveiksla „Žalgérē mūšis“ fragmēnts

(Nukelta i 4 p.)

Durbés miesta herbs

(Atkelta iš 3 p.)

pasėtaikios, nuorint aple savém kétēms priminté (dā mes gīvē, dā toriem balsa!) pakendenté valdiuos vīru, atsakingu už valstibiniu pruogramu kuravéma, čiuprīna, bet... Pērmiausē matīt torem patis savém kaltintē, ka dērbam neplaningā, ka daug kou atséménam tik paskoténē akimirkā. Tad če ne rezuoliucējēs priiminietē, matīt, rēktom, vuo kuožnās metās mintē platesnius takus i tas istuorénēs véitas ér anās keliautē pakvēistē vēsus, kas gal garéntoutē istuorénē atminti.

Tēi, katrēi tou rūpēnuos, šiou tou nuveikē ér diel Durbēs mūšē jubiliejaus. Pernā Lietovuos Respublikas Seimē net bova iregistrouts pasiūlīms 2010-ūsius metus paskelbtē Lietovuos nepriklaušuomībēs, Žalgérē ér Durbēs mūšiu metās. Gailo, ka tas pasiūlīms pasiūlimo tik ér léka. Šeik tēik véitas Durbē atsérada pasérēngēma Žalgérē jubiliejaus pruogramuo. Bova organizoutē kelē keliautoju žīgē ivairiuom transporta priemuoniem, tēp pat ér dvēratēs, i Durbē, graži švēntē sorēngta Réitava savēvaldībie, bēndruom žemaitiu ér latviu jieguom pasésekē suorganizoutē prasminga švēntē Durbie. I tus rénginius isétraukē Seima pirmininkē Degutienē Irena, atsérada kas tus rēkalus kurouto ér Krašta apsauguos ministeréjuo. Atsérada ér lietovēška interneta svetainé Durbēs mūšiou skerē.

Léipas 9 d. elektruronénis portals „Lietuvos rytas“ straipsnie „Latvijoje minimas Durbēs mūšio 750-metis“ paskelbē, ka tou déina Latvējuo īr ménavuojems Dur-

Kvēitéma i Griušē Prana vēina paveiksla „Žalgérē mūšis“ pristaīma Kaunē, Vitauta Dēdliujē kara muziejau, viršielis

bēs mūšē 750 metu jubiliejos. Kétē leidénē tam īvīkiou dédlē dédlē mažā véitas teskīrē. Lietovēškuos televīzējēs laiduos mažne nieka aple tou negaliejē pamatiitē.

No vuo tou lēipas 9 dēina švēntēnē pruograma Durbie pradiejē Latvējēs ér Lietovuos istuorikā muokslénē konférēncējē „Durbēs mūšiou – 750“. Kēta dēina (lēipas 10), aikštie pri Dorbēs bažnīcēs, vēikē amatininku torgos, koncertava Lietovuos ér Latvējēs folkluora ansamblē, Durbēs mažuojie Dūmu bova atēdarīta paruoda „Dorbē giliuo senuovie“, pri Dorbēs vēdorēnēs muokīklas veikē „Vēdoramžiu kēims“, sava pruogramas ruodē se nuovēs kuovū mena grupē „Vilkatlakai“ ér amatininkā.

Pavakarie prasēdijē oficeliuoji švēntēs dalēs, katruo dalīvava Latvējēs ér Lietovuos seimu vaduovā. Durbēs apīgardos tarības pirmininks vedē ekskursējē pu Durbē. Žmuoniū lonkuomuo Durbēs pēlēis terētuorējou vīka au-kura sonešēma ér ognēis rituals, ognēis ér mozikas švētē, skērta vēsēms, katrēi atvīka i tus jubiliejēnius réngē-nius. No vuo laužā degē, žemaitēškas ér latvēškas dai-nas Durbie tou nakti skombiejē ligi pat aušruos.

Bova ér tuokiū žemaitiu ér ne žemaitiu, katrēi tou jubilieju iprasmēna ér konkretēs darbās.

Léipas 13 d. Kaunē, Vitauta Dēdliujē kara muziejou bova pristatīts Lietovuo platē žēnuoma žemaitē dai-linika Griušē Prana paveikslos „Durbēs mūšis“. Tou pruogo muziejou bova surēngta vēina kūrēnē paruoda ér pristatīts paskoténēs metās daugiausē aple Durbēs mūši viešā kalbiejosēs ér anuo reikšmē garsēnosēs Bar-aunauskienēs Ingas istuorinis ruomans „Durbēs mūšis. Nepasēdavē lemčiai“.

Durbēs mūšē 750 metu jubiliejaus rēnginiū organizatuoriu rūpesnio sokorts vēns iš švēntēs ženklū (logo)

Tarptautėnė Muzieju dėina – bovusiuo Kretinguos grafū Tiškevičiu dvara suodībuo

MUKIENĖ DANUTĖ

AUTUORĖS PORTĒGRAPÉJUOS – KRETINGUOS TĒTRA
STUDĒJÉS KUOJŪKININKU PASÉRUODÍMA AKIMIRKAS

Kuožnās metās pavasari, ka vésor aplinkou suodnā linkst nu žéidū – gegužės 18 dėina, muziejininkā švēnčen savo pruofesénę švēntę. Paskoténēs metās tapa tradicējé tuoké pruogo Lietuvos muziejų asocēacējē priklausontiu muzieju darbuotuojems rinktēis vénamé koremē nuors muziejou – tamē, katruo darbuotuojou tou meta īr iteikama Lietuvos muzieju asuocēacējés metu muziejinika premējē.

2010 m. gegužės 17 dėina tuoki premējē už reikšmingu, unikaliū ekspuonatu kaupéma, ekspuonavéma,

Kretinguos tētra studējés kuojūkininku pasérudīma so malonuomo stebiejē ér 2010 metu Lietuvos muziejininks, Kretinguos muziejaus istuoriks Kanarsks Julios (pérms iš kairies) so sava šeimo

sauguojēma ér informacējēs aple anus sklaida bova paskérta Kretinguos muziejaus istuorikou Kanarskiou Juiliou, tad gegužės védurie muziejininkā rinkuos i bovosé Kretinguos grafū Tiškevičiu dvara suodība, katruo jau élga laika veik Kretinguos muziejus (déréktuoré – aktīvi, truopni žemaitiū kultūrénē jodiejémā organizatuoré

(Nukelcta i 6 p.)

(Atkelta iš 5 p.)

Kretinguo ar anuos apūlinkies Kanapkiénė Vida.

Ta preméjé, ka é nedédélè (2 000 Lt), bet garbinga ér vësumet pelnīta, nes anou skér patís muzieju speceilistā (Lietovuos muzieju asuocéacéjés tarība).

J. Kanarsks – dvijū knīngu autuorios: „Kretinga: praeities skraistę praskleidus“, „Kretingos dvaro savininkai“. Uns īr spaudā paréngés ér daug mažesnés apimtēis leidéniū, tuokiū kāp „Kretingos rajono piliakalniai ir alkakalniai“, „Imbarés žemé: žvilgsnis į 755 metų praeitj“, „Etnokultūriné Igno Jablonskio veikla“, „Salantų regioninio parko kultūros paveldas“, „Kretingos muziejaus archeologinių tyrinéjimų apžvalga (1958–2008 m.)“ ér kt. Uns īr ér daugibés išléiktamoujé verté turintiū straipsniu, paskelbtū spauduo, ivairiūs kétūs leidéniūs, autuorios. Už nuopelnus muziejinkistē, už darba, atlékta kultūras pavelda třiniekém sritie, J. Kanarsks 2006 m. bova apduovénuots Kretinguos rajuona savévaldibés kultūras ér mena preméjé.

Švēntés dēina susirinkusius muziejinkus (šin karta daugiausē anū bova atvīké iš Žemaitéjés) pasveikéna Kretinguos mena muokiklas potamūju orkestros (vaduovs Bružos Alvīds). Vésus sožaviejé ér savá pruofe-

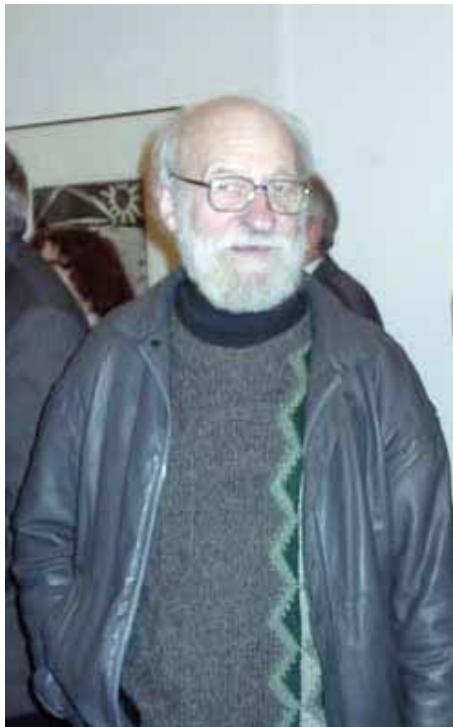

siuonalomo, išradingomo nostebėna Kretinguos tētra studėjės „Atžalins“ kuojūkininkų grupė (vaduovas, režisierius Verbutas Algimants), katra atlėka miniatiūra „Atspindė veidruodiūs“. Iškilmings šventės atėdarīms, apduovėnuojėms vika Kretinguos dvara rūmūs.

Švėntė organizava Kretinguos muziejos ēr Lietuvos muzieju asuocéacéjē.

SOKAKTĪS

Dailininkou Juciou Valeréjuonou – 80

Mukienės Danutės portégrapéjé
Illiustracējuos – Jucė Valerėjuona kūrėnė

librisus, jodiejėma, paruodū organizatuorios (uns organizava III–XIX Lietuvos ekslibrisa paruodas, vuo nu 1977 m. – tarptautėnės Vilniaus ekslibrisa bienalės). Pats lénaraižėnė techniko īr sokūrės daugiau kap 600 ekslibrisu. Anuo darbā išsėskėr jumuoro, ekspreséjė, liaudės mena muotīvās, stombė štrichuote. Daugeliou V. Jocė darbū īr būdingas eruotikas temas. Īr sokūrės nemažā knīngu iliustracēju: Valaitis Leonards „Gyvačių

trauktinė“ (1978); Dabulskis Aleksos „Porimtės porin-gės“ (1979 m.); Gricios Augustīns „Pamokslai idėjos broliams“ (1979); Janušitė Liūnė „Taškai ir daugtaškiai“ (1979); Pakalnis Antans „Parašyk feljetoną!“ (1984); Pa-kalnis Antans „Zuikių pasakos (1984); Alekna Romu-alds „Žemės spalvos“ (1997).

v. Jucīs Aktīvė dalīvaun Vilniaus žemaitiu kultūras draugėjės veikluo nu pat draugėjės isékürėma pradiuos.

Atradēmu švēntē Palonguos pušīnē

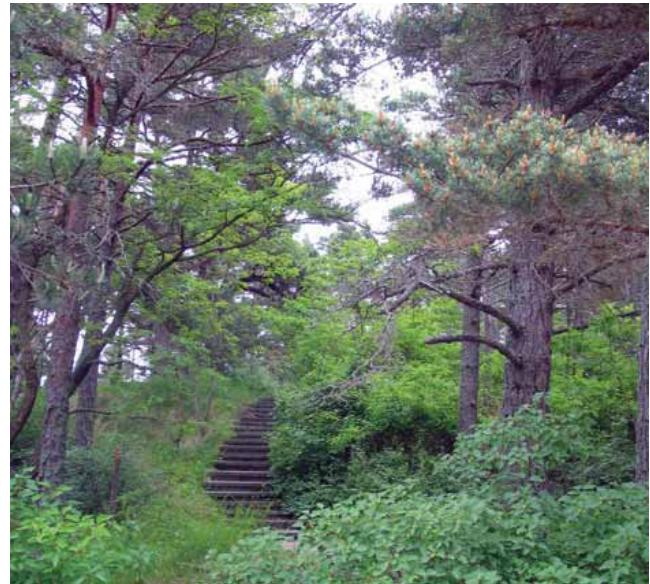
SUNGAILIENĖ LORETA
AUTUORĒS PORTÉGRAPĒJĒS

Ka saulē pajūrē smēltis ikaitēn téik, ka é kuoju padā svēlst, ka debesis dongo ožkluo, kurortinis gīvenēms iš dalēis parsikel i Palonguos pušīnus, piestiūju ér dvēratininku takus. Tén ér uors gaiviesnis, ér gīvenēms žaliesnis, ér daug kou iduomaus če gali pamatītē.

Šin karta éiškuojiem gīvū miediu skulptūru. Éiškuojiem ér atraduom...

Natūralē išaugēs Palonguos pušīna pošēis kamiens-soulielis

Laiptā i Palonguos Naglē kalna

Bet éš pradiū žvilgteliekem atgal...

XX omžiaus pradiuo Palonguo bova garsés parké augosés dvē stebuklingas pušis. Anuos stuoviejē vēina šalép kétuos ér bova soaugosés sava šakuom – katra i ktruos negaliejē ér pasakītē. Kurortē liuob pasakuotē, ka tuos pušis žmuonis veik stebuklingā: noramén, pagīda, padded stéprintē šeimuos nariū (vīra ér žmuonuos) rīšius. Žmuonis tékiejē, ka, je londžiuosi par tū pušū tarpa, greitai pagīs išnérē, solūžē sānarē. Je nuoriejē, ka tuos pušis padieto, būk tā atitinkamā pagal prašīma téksla reikiejē tartē tuokius žuodius: „Lai

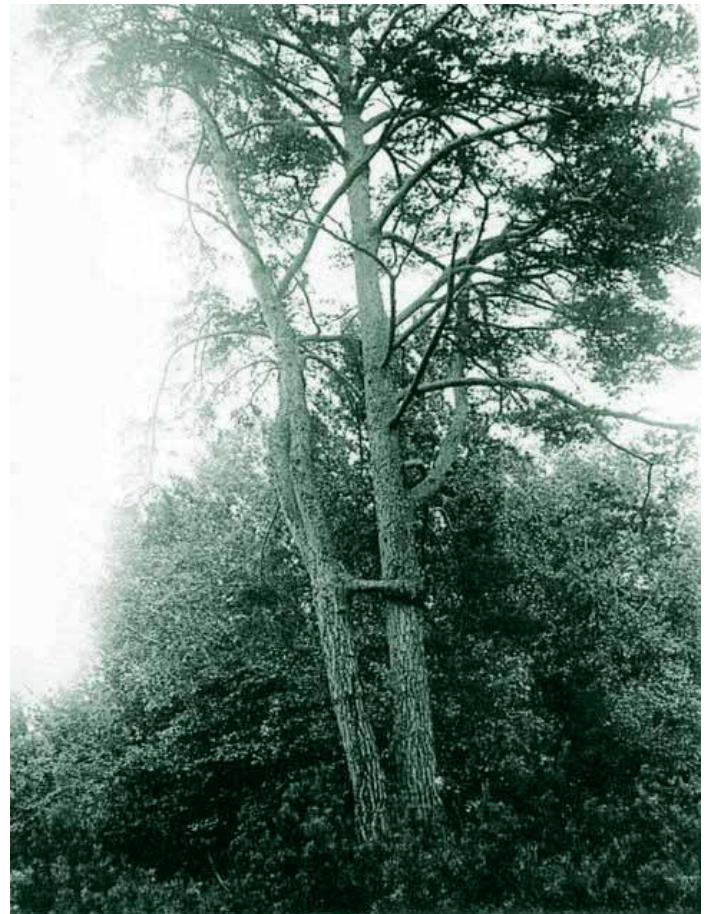
Palonguos Naglė kalna informacéné lenta

soaug mana lūžés stébékaulis, kap ka jodvē dvē ka esatau soaugosés“; „Sotaikik muni so vīro, kap tiktā soaugosés pušis ka gīven“; „Priréšk pri monés mona mīlémouji, kap ja jodvē esatau véina pri kétuos priséršosés“.

Aple XX omžiaus véduri tuos pušīs sonīka ér lig pat šiuo ni véinuos panašiuos nier če teké pamatitē. Bet...

Palonguos pušiné, katros če bova pradiets déigtē 1926 metās vaduovaujint žemaitiou miškininkou Dau-

(Nukelta i 12 p.)

Stebuklinguom laikitas Palonguos parka pušis XX omžiaus pradiuo. Portégrapéjé iš RKIC archíva (gauta iš Končiaus Algérda)

Iš kairies: Palonguos kuopuos vasara; paminklos miškininkou Daujuotou Maréjuonou pri dvératininku taka Palonguo, pastatīts 1986 metās, ka kurorté bova gražē bova paménauvots Palonguos pajürē apželdénéma pradiuos 60 metu sokaktēs (apželdénéma darbams vaduovava M. Daujuots)

(Atkelta iš 11 p.)

juotou Marėjuonou, gali rastė tuokiū pušū, katraus kurorta giventuoju ér i mūsa kurorta atvažiavusiu svetū gīvenémé tékriausē īr palékosés dédéli ér reikšminga piedsaka. Nie abejuonės, ka unt tū natūralē išaugusiu pušū kamienu-soulieliu ne vēns nu īprastiniu rūpestiu atsépalaidavés puoëlsiautuos sava išrinktājē omžéna meilé prisieké, pérma karta sava gražuolē pabočiava a dar kuokiū kétuokiū muonu sogalvuojé. Pri tū pušū šimtā romantikas éiškuotuoju portégrapavuos, unt anū dar dargiau kas karsties ér tuom pušiem gieriejuos.

Tuokiū ér panašiū pušū mūsa pajūré pušinūs īr kor kas daugiau. Būsét Palonguo, paéiskuokét tū īstabiū če gražē prigéjusiu ér mūsa pajūré kronta sostéprénu siu miediu.

Palonguos pajūré pušina vaizdā

Palonguo par 2010 m. Juonénés Basanavīčė Juona gatvė bova tapusi Juonéniu aliejė ēr če vësa nakti šeimininkava kurorta verslininkā ēr anū klijentā. No vuo pajūré pliažūs lėipsnuoję laužā, šuoka, dainiava, papartē žēida éiškuojé Juonā ēr Jeninas, anū prietelē ēr vésē kétē, katréms tou nakti bova ne ligi mēiga.

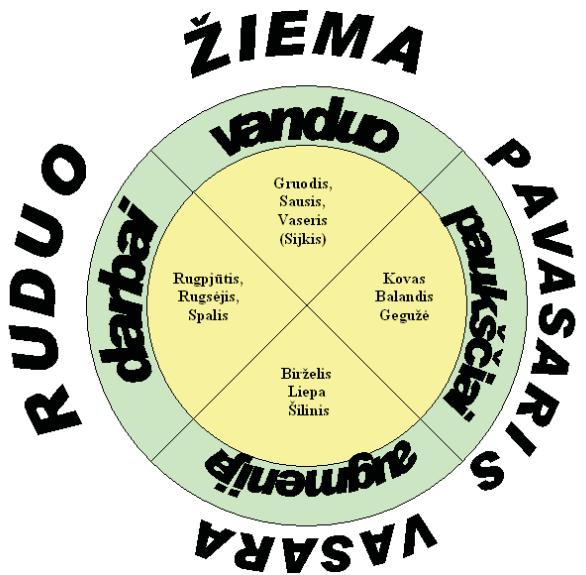
2010 metu Juonénés Palonguo

SUNGALIENĖ LORETA, AUTUORÉS PORTÉGRAPÉJÉS

Kalendorius – paslaptis slepiantis metskaitlis

VYGANDAS KUNGYS
LORETOS SUNGAILIENĖS NUOTRAUKOS

Autoriaus iliustracija

Įdomus S. Daukanto „Būde senovės lietuvių, kalnėnu ir žemaičių“ aprašytas metų skirstymas į 13 mėnesių. Mėnuo turėjo 27 dienas ir buvo skirstomas į trejas devintines. Dabartinis kalendorius sudarytas remiantis Ménulio ir Saulės kalendoriais. Saulės kalendorius atitinka žemės judėjimą apie Saulę: vienas apsisukimas – vieneri metai. Ménulio kalendorius žymi Ménulio kelią apie Žemę ir išskiria jo fazes – jaunatį, priešpilnį, pilnatį ir delčią. Ménulio orbitos periodas, per kurį jis apkeliauja žvaigždžių sferą ir sugrįžta į tą pačią poziciją – apie 27 dienos. Astronominius metus sudaro 365 dienos. Senasis kaledorius turi prasmę: padalijus metų dienas iš ménulio apsisukimo apie žemę dienų gauname ne dylika, o trylika mėnesių.

Simonas Daukantas darbuose „Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių“ ir „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“, aprašydamas senajį kalendorių, pirmajį metų mėnesį vadina **sijkiu**. **Sijkis** minimas ir pirmuojuose Lauryno Ivinskio metskaitliuose, taip pat ir XVI–XIX a. žodynuose, XIX a. kalendoriuose, kur jis žymi dyliką mėnesį. Dabar šis žodis verčiamas **siekiu**. **Siekis** – tai paskutinis mėnuo, žymintis **pasiekštą** metų pabaigą. Jei tai buvo pirmasis metų mėnuo, ji galima aiškinti kaip **siekj** sulaukti naujų metų pabaigos.

Šio mėnesio pavadinimą verta panagrinėti išsamiau.

Siekj išvertę į žemaičių kalbą (*ie* šiuo atveju tam-pa *ei*), turime žodį **seikis**. Jei tai susiję su **seikėjimu**, t. y. matavimu, galimas žodis **saikas**, nes ir dabar sakoma: „Saiką reikia žinoti“, „Kiek metelių at-seikėjo“.

Kai kuriuose meto raštuose **i**, kai norima pažymeti, jog balsis i yra ilgas, šalia jo dar rašoma **j**, pa-vyzdžiui, vietoj *wijrai* dabar būtų rašoma **y**. Taip išeina visai kitas žodis – **sykis**.

Sykio sinonimas – **kartas**. Jam pasibaigus vėl **kar-tosis** visų metų mėnesių ciklas. Retas mėnuo gali pa-sigerti tokiu įvairiapusiušku, prasmingu ir paslaptingu pa-vadinimo aiškinimu.

Labiausiai tikėtina, kad senovėje naujieji metai prasidėavo kovo mėnesį – lygiadienį (dabartiniu skaičiavimu kovo 21 d.), kai susilygina dienos ir nakties ilgu-mas. Kol Julijus Cezaris savo valdymo laikotarpiu šios datos nepakeitė sausio pirmają, Romoje naujieji metai prasidėavo Marsui skirtu mėnesiu (lot. *Martius*). Neat-sitiktinai Kovas ir Marsas abiejose mitologijose priskiri-ramas karo dievams. Kovo 1-oji, kaip naujujų metų pra-džia, kai kuriose Vakarų Europos valstybėse buvo iki VIII a., Anglijoje – iki VII a. vidurio, Rusijoje – iki XV a.

Lietuvoje įsigalėjus krikščionybei, šventes nustatinėjo bažnyčia. Jai pakako lotyniško kalendoriaus, tad var-gu ar to meto dvasininkai rūpėjo senasis kalendorius, jo mėnesių pavadinimai.

Gali būti, kad, panaikinus tryliką mėnesį, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1586 m. įvedus Grigaliaus kalendorių ir perkėlus Naujujų metų dieną į Sausio 1-ają, **Sijkis** išsaugojo paskutinio mėnesio statusą. Ne-vienoda krikščionybės pradžia ir įsigalėjimo laikas Lie-tuvoje ir Žemaitijoje, vėliau vykusi Grigaliaus ir Augus-to kalendorių kaita, priklausomai nuo to, kieno valdžioje atsidurdavo kraštas, išjudino iš savo vietų ir kitus metų pabaigos mėnesius. **Gruodžio su sausiu, sie-kiu,** kaitaliojimą pastebi Juozas Karaciejus tikslinda-mas Mažvydo „Katekizmo“ išleidimo datą: „Rankrašti-niame XVII a. žodyne „Lexicon Lithvanicum“, kuriamo pateikiami ne iš lotynų kalbos pasiskolinti, bet vokiški mėnesių pavadinimai, sausis vartoamas gruodžiui pa-vadinti: Christmonath – sausis¹¹, o F. Pretorijaus žo-

Pavasario žydėjimas... Loretos Sungailienės nuotrauka

dyne randame: Christ=Monat. Decembr – Siekis, io, ir December – Sausis, io M.12. Be to, sausis reikšme „gruodis“ užfikuotas D. Kleino gramatikoje (p. 61), va-dinamajame Krauzės žodyne (p. 625), P. Ruigio (p. 92) ir K. G. Milkaus (p. 120, 130) žodynose. Todėl reikia manyti, kad minėtuose šaltiniuose paliudyta senesnė

(Nukelta į 16 p.)

Vasarą priė ežero. Loretos Sungailienės nuotrauka

Saulėlydis vasarą Palangoje

(Atkelta iš 15 p.)

tradicija, o ne atvirkščiai, nes sunku patikėti, jog Mažosios Lietuvos lietuvių XVI–XVIII a. būtų pradėję mėnesius vadinti naujai, juo labiau kad sausis reikšme „gruodis“ užfiksuotas net XIX a. išleistuose G. H. F. Nesselmanno ir F. Kuršaičio žodynuose.“

L. Ivinskis savo kalendoriuje „Metu skajtlus ukiniskas ant metu Wieszpaties 1846“ **sijkio** neatsisako, čia **sijkis** baigia metus ir yra gruodžio vietoje.

Kodėl atsisakyta gruodžio? Greičiausiai dėl panašumo į lenkišką šio mėnesio pavadinimą – *grudzień*. Neužmirštasis ir *šilinis* mėnuo, čia jis pateiktas kaip alternatyva rugsėjui.

Dabartiniame kalendoriuje galima pastebėti, kad, da-

rant išimtis, mėnesiai grupuoja į keturis sezonus:

1. Pavasario **paukščiams** – kovas, balandis, gegužė.
2. Vasaros **augmenijai** – birželis, liepa, lapkritis.
3. Rudens **sezoniniams darbams** – rugpjūtis, rugpjūjis, spalis.
4. Žiemos **vandens būviui** – gruodis, sausis.

Vienintelis vasario mėnuo nepriskiriamas né vienai grupei. Taikliai vasario mėnesį yra apibūdinęs V. Mykolaitis-Putinas: „apgavikas, vasaros vardu žieduotu prisidengęs.“ Iš kur ir kada atsirado toks keistas antrojo mėnesio pavadinimas? Šio mėnesio pavadinimo nevarotoja ir S Daukantas jau paminėtuose veikaluose.

Yra daug tyrinėtojų, teigiančių, kad tai geras, pra-

Vėsus vasaros vakaras prie Baltijos jūros; saulės palydos Palangoje. Loretos Sungailienės nuotraukos

smingas pavadinimas, nes tai paskutinis žiemos mėnuo, pramenantis apie artėjantį šiltąjį metų laiką, nors lauke dažnai dar siautėja žiema. Įsivalzduokime priešingą situaciją – vasaros pabaigos mėnesį pavadiname žiemai tinkančiu pavadinimu, pavyzdžiui, žiemiu. Daugeliui tai atrodytų kvaila, tačiau ir vėl bus tvirtinanti, kad šis mėnuo įvardija laiką, tinkantį ruoštis žiemai ir kaupti atsargas. Blogiausia tai, kad į senajį Mėnulio kalendoriaus palikimą – mėnesių pavadinimus – įterptas Saulės kalendoriaus vasaros sezono vyriškosios lyties vasario vardas. L. Ivinsko metskaitliai šį mėnesį vadina **vaseriu (-io)**. Galėjo būti, kad mėnesio pavadinimas buvo pasiskolintas iš lietuvininkų ir kildinimas iš vokiško žodžio Wasser – vanduo. Tas žodis veliau galėjo būti sulietuvintas ir tapti vasario mėnesiu. Šis mėnuo patenka ir į Zodiako ženklo Vandenio (01.21–02.19) intervalą, kuris vokiškai vadinamas Gewässer. Tokiu atveju visi žiemos mėnesiai priskiriami vandeniu, jo būvui šaltuoju sezonom gamtoje apibūdinti. Gruodis – sušalus žemė gabala (gruodas). Sausis – visur sausa, kai viskas užšaala, net tekantis vanduo – upės. **Vaseris** – vėl iš ledo tirpstantis vanduo.

Įtarimų kelia ir dešimtas mėnuo lapkritis. Šį mėnesį lapai mūsų krašte jau nukritę. Lenkiškai, čekiškai, ukrainietiškai šis mėnuo vadinamas vienodai – listopad. Galbūt šiam pietinių slavų įvardytam mėnesiui atsiradus mūsų kalendoriuje buvo išstumtas iš rudeninių mėnesių šilo (-ų, -inis) mėnuo, kuris žymėdavo šilojų – šilinio viržio (*Calluna vulgaris*) – žydėjimą.

Aiškiausi yra pavasario mėnesiai, kurie skirti paukščiams.

Kiek patvarkę, gauname tokį kalendorių.

1. Pavasario paukščių – kovas, balandis, gegužė.
2. Vasaros augmenija (medunešiui svarbus ketvirtis) – birželis, liepa, šilinis
3. Rudens sezoniniams darbams – rugpjūtis, rugsėjis, spalis.

4. Žiemos vandens būvis – gruodis, sausis, vandens (vaseris, tirpsmo) arba metų pabaigos **sijkis**.

Kalendorius sudarytas taip, kad, norint atskleisti visas jo paslaptis, reikia turėti kalbų tyrinėtojų, istorikų, gamtininkų, etnografų, mitologų, astronomų ir kitų specialistų žinių.

Vis dėlto galime didžiuotis, kad mūsų metskaitlis nenaudoja mėnesių pavadinimus, skirtų svetimiems dievams (Januarius (ang. *January*) – mėnuo, pavadintas dievo Januso garbei), neatitinkančių žymimo mėnesio eilės tvarkos (pvz., gruodis – dyliktais mėnuo (ang. *December*; „decem“ lotyniškai – „dešimtas“) ir skirtų senovės svetimų kraštų imperatoriams (pvz., Augustus (ang. August – mėnuo, pavadintas Cezario Augusto garbei)).

Vasaros pabaiga. Sungailienės Loretos nuotrauka

Užšalus Baltijos jūros pakrantė. Nuotrauka iš RKIC archyvo

NAUJĖS INICETĪVAS

Plateliū – Žemaitėjės regėjuona kaima bendruomeniu mena ér sporta šventė

GERASIMAVIČIŪTĖ JOLANTA

2010 m. bérželé 18–20 déinuoms Plateliūs, pri jachtu kluba, vīka Žemaitėjės regėjuona jau tradicénē tapusi kaima bendruomeniu mena ér sporta šventė, katruos pavadénēms ér devizos šēs metās bova „Jodiejéms – sveikatas šaltinis“.

Geruokā priš tou švēntē vēsē galintis i anou atvāžiouté, atbiegté, dvératio atminté, bova ragénamē so-dalīvauté rénginie. Komandu nariū skaičios nebova ré-buojems.

Užsiraukés Plateliū ežers. Portégrapéjé iš Kuprelitės Aldutės archīva

Šventés tékslos – Žemaitėjuo puopolerinté kūna kultūra ér sporta, i anou itraukté kū daugiau žmuoniū ér puopolerinté sveika givénéma būda.

Dalīviu uors šēs metās nelepéna, nes pasétaiké dédlē līnuotas déinas, bet nuorintiu pasportouté, pabéndrauté sosérinka nemažos guons ér ons gražē, prasmingā leida laika. Tarp seniūnėju aktīviausé bova Plungės rajuona Šatéikiu miestélē bendruomenės kuomanda (vaduovā Paulios Gražvīds, Paulausks Aloīzos, Žilienė Ramutė). Gražē pasérudé ér Žlēbénū bendruomenės žmuonis (vaduové Bučiené Inga), džiogéna ér Didvītiu, Tverū, Varkaliū ér kétas kuomandas.

Plateliū ežers pri jachtkluba. Kuprelitės Aldutės portégrapéjé

ŽEMININKĀ

INTERVIU

Daug metu literatūruoluogs Pakalniškis Ričards (1935–1994) bēndrava so poeto, vertiejo, žemaitiū poezējēs patriarcho, žemaitiū pruoza ēr poezējēs pērmuosēs antuoluogējēs „Žemaičiai“ sodarītuojo Anglicio Stasio (1905–1999). Sosētēkos liuob užrašēnietē anuo prisēmēnēmus, i garsa joustas irašē daugībē interviu, katus paskiau, padedams sava dokterēis, liuob šifroutē.

R. Pakalniškis planava parēngtē knīnga aple S. Anglicki ēr anuo omžininkus. Tuo darba nepabēngē, nes diel klastingas lēguos onkstēi atsēsveikēna so šiou pasaulio. Léka atskérē planoutas parašītē knīngas fragmēntā (savuotēšķe eskizā). Vēns iš anū – aple lietuviu literatūras istuorējuo sava rīški piedsaka palēkusius žemininkus. Teksts parašīts lietoviu kalbo.

**POKALBIO, JIVYKUSIO 1980 M.
RUGSĒJO 21 D. SU STASIU
ANGLICKIU, ŠIFRUOTĒ.
SPAUDAI PARENĖ
LORETA SUNGAILIENĖ**

S. A.: Žemininkai jau universitete sudarē gurpē, glaudžiai bendradarbiavo. Mūsų literatūroj jie palaikē Anglickio¹ liniā. Ne Antano Miškinio, ne ko kito. Žinoma, Vincas Mykolaitis-Putinas buvo priimamas kaip mokytojas. Esu lankēsis viename jū literatūros vakare. Kokais ketursdešimt trečiaisiais, j pavasarj.

R. P.: Gal prisiemat tā vakarā smulkiau?

S. A.: Aš juos prisiemu kaip studentū literatūru grupē. Studentū grupiū būdavo ir blankiū – susirenka, paskaito, išsiskristo. O šita grupē buvo labiau susilipdžiusi, turējo savo veidā – mačernišķa. Ta grupē ir surēngē vakarā. Kokoj salēj – neatsimenu. Ispūdis buvo neblogas.

R. P.: Kā manote apie jū veiklā Antrojo pasaulinio karo metais?

Stasys ir Janina Anglickiai. Nuotrauka iš S. ir J. Anglickių giminės archyvo

S. A.: Yra žmoniū, kurie nenutolsta nuo mūzos, nors ir sakoma: *Inter arma silent Musea*. Tas jū pasiryžimas man paliko gerā īspūdī. Aš tada ne visai gerai pasielgau. Būtu gera buvē užmegzti su jais ryšj, nueiti pas juos, pasikalbēti. Gal jie to ir tikējos, bet aš to nepadarau. Vēliau dēl to trupučiukā gailējausi. Kaip vēliau paaiškējo, jie laikē save Anglickio krypties...

R. P.: Iš ko Jūs taip sprendžiat?

S. A.: Todēl, kad ir Vytautas Mačernis, ir jo draugai, na pagaliau ir Jūs praetā kartā pademonstravote, kaip jie galvoja... Tai tikras faktas... [...] Gal aš klystu? Šitā teiginj galima paremti pačia kūryba. Kas čia bendra? Galiu pasakyti. Man atrodo, kad jiems būdingas toks anglickiškas gilesnis filosfinis mēginimas pažinti gyvenimā. Tai viena. Antra, polinkis j dideles, globalines temas. Čia taip pat anglickiška. Stilius, kalba – irgi anglickiška. Čia tokij nukrypimū į tautosakā ar lengvesniū elementū nesurasi. Daugiausiai nukrypstama į moksliskesnī stiliū – tai taip pat anglickiškas elementas. Jū yra ir daugiau. Matai, reikalas čia toks. Aš visai nepretenduoju, kad jie būtu laikomi mano pasekējais, nesakau, kad jie nieko savo nesukūrē. [...] Tiktai reiktū parodyti ryšj; tai istorinis dalykas. Reikētū patyrinēti atsiminimus, laiškus.²

(Nukelta į 20 p.)

St. Anglickio —
S. A.: St. Anglickio biustas.
Skulptorius Petras Aleksandravičius.
Illiustracija iš leidinio „Žemaičiai“ (Kaunas,
1938)

(Atkelta iš 29 p.)

R. P.: Ak, šitaip. Tada as nesupratau. [...] Taip taip taip. Bet ar Jum neatrodo, kad Anglickio nelaimė yra ta, kad jis per tuos „Čiupikus“ per anksčiai pastraukė iš poeziros? Net ir karo metais ji galėjo greit užmiršti. Ypač jaunimas.

S. A.: Ne, tie dar atsiminė. Tas gal atsiliepė tik po-kario metais. 1939 m. aš dar spausdinau eiléraščius periodikoje ir rašiau naujus eiléraščius. Tada dar nebu-vau taip nutolęs nuo poeziros.

R. P.: Ar 1939 m. periodikoje pastebėjot naujoviškus Henriko Nagio eiléraščius?

S. A.: Aš to nebeprisimenu. Jis tada dar tebebuvo jaunutėlis.

R. P.: Kazys Bradūnas studentams pasakė: Nagys pirmas pradėjo rašyti laisvesnės struktūros eiléraščius. Turėjot pastebėti jo eiléraščius.

S. A.: Mano „Neringos elegijos“ verlibru parašyti žymiai anksčiau.

R. P.: Henrichas Nagys, Alfonsas Nyka-Niliūnas kurdamis buvo itin reiklūs kalbos atžvilgiu. Nušluoti jų eiléraščiai. Jūsų poezija sodri, spalvinga, bet nešluota. Man ji patinka, bet aš įtariu, kad ano meto poetai tai galėjo laikyti proziškumu. Antai Aleksas Churginas

yra replikavęs, kad Jūsų poezija kenčia kalbos atžvil-giu. Prieškarinė poezija... Nežinau, bet man tai mišlė.

S. A.: Aleksas Churginas? Pirmą kartą girdžiu. Kur jis tai pasakė?

R. P.: Man. Gatvėje.

S. A.: Man atrodo, kad Aleksas Churginas tai per-e-mé iš Antano Miškinio. Atsikeršijimas...

Norédamas man atsikeršyti, tai ko gero yra palei-dės Miškinis. Kaip žinai, Miškinui poezija – tik keturei-liai; taip jis pats rašo. O jei Aglickis iš pat pradžių veržesi kitur? Elegijos... „Monado meilė“ Čia man įtaką darė vokiečių literatūra. Heiné labai man darė įtaką ku-riant elegijas. Su Miškiniu mes susitikdavom ir kai kur pasiginčydavom. Apie poeziją supratimą jis turėjo sa-votišką ir įsikalė į galvą, kad Aglickis jam gali būti konkurentas. Todėl jis slapta ir viešai veikė ta krypti-mi – kritikuodamas dėl kabos. Na o mano kūryboje tai – tarmės dalykas.

R. P.: Ar Miškinis smerkė žemaičių tarmės dalykus?

S. A.: Ne, to nebuvo. Iš viso jis buvo nusistatęs prieš moksliškesnį, filosofiškesnį stilių. Jis manė, kad tai ne poezija. Pavyzdžiu, „Monado meilė“: „Velniai ži-no kas: jokių aukštaitiškų motyvų, kokia čia poezija?“

R. P.: Sakiau, kad esu pateikę Kazui Bradūnui an-ketą. Iš jo atsakymų kai kas turėtų paaškėti.

S. A.: Labai gerai, kad tokį ryšį užmezgėt. Jis ga-lės pasakyti, ką jie apie mane galvojo, rašydami savo pirmuosius kūrinius, arba kad ir ruošdami tą literatūros vakarą. Dėl visko galėtų atsiminti.

Tai štai... Jų kūriniuose taip pat buvo anglickiško stiliaus. Tada jau buvo „Didžioji kančia“. Tada kalba dar nebuvo nusistovėjusi, nebuvo tokų griežtų gramatikos reikalavimų, kaip dabar. Pavyzdžiu, dėl rimo, vaizdu tapybos. Net poezioj būta nesklandumų, netikslumų. Man atrodo, kad kiekvienas jaunuolis nuo to nėra ap-saugotas. Paskui, laikui einant, reikia eiléraščius taisyti. Iš karto visai tobulai parašyti beveik neįmanoma.

R. P.: Na o kokia Jūsų nuomonė apie Kazį Bradūną?

S. A.: Jo kūrybos visuma labai didelė, platus už-mojo. Ką jis davė – svarbus faktorius mūsų literatūrai. Žiūriu į jį visiškai be kritikos; kad jam nėra ko prikišti ir dėl ko pakritikuoti. Tai suprantama. Jis gerokai nu-tolęs nuo mūsų darbartinės poeziros. Ir kalbos atžvil-

giu, ir tematikos, ir iš viso jo kūriniai atrodo tokie, lyg būtų kurti 1940-aisiais metais. O kas toliau mūsų literatūroj buvo, jam beveik įtakos nedaro. Kai kurios jo frazės, tapyba atrodo šaltoka ir gremždiška. Tai reikėtų plačiau panagrinėti.

Gal susidaro baltrušaitiškas įspūdis? Kaip čia išeina – juk Kazys Bradūnas beveik mūsų laikų poetas? Paaiškinkit, kodėl keturiasdešimtuju lygio...

R. P.: Ne tik keturiasdešimtuju... Maždaug nuo trisdešimt penktujų iki keturiasdešimtuju.

S.A.: Matai, tada susiformavo ir žodynas. Jis giliai įsėdo poetui į širdį. Žemininkai tai išsinešė į užsienį, siek tiek stipriau išreiškė.

R. P.: Gal tiesiog jų kūryboje nėra socialistinio klando? Šiaip jie éjo preikin, nesustojo ties 40-aisiais...

S. A.: Kai skaitai jo eilérashačius – ar apie Gediminą, ar apie tą užeigos namą už vieškelio, ar dar ką, atrodo, kad tarsi tai parašyta trisdešimt penktais – keturiasdešimtais metais. Ypač tuose eiléraščiuose, kur jis dalinasi savo mintimis.

R. P.: Man tai staigmena. Gal Jūs norit pasakyti, kad žemininkai artimi anū metų Jūsų kūrybai?

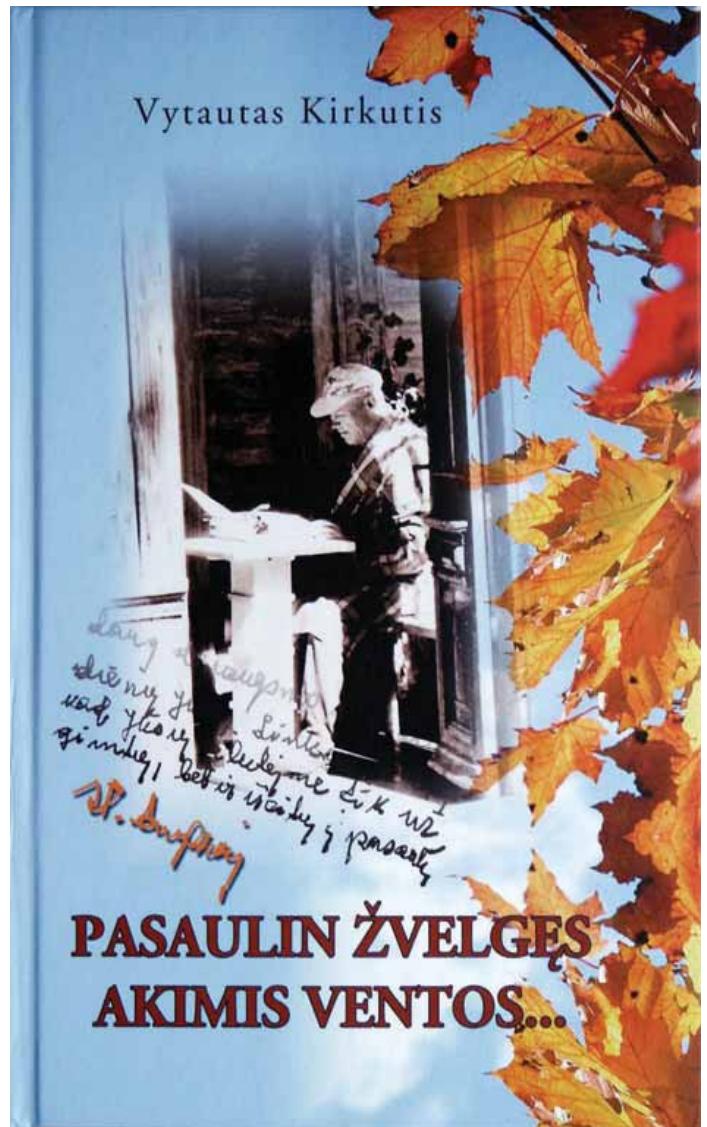
S. A.: Jei palyginsit dabartinj mano eiléraštj su mano paties trisdešimtuju metu, ar su Bradūno kūryba, pamatyosit. Man pačiam sunku pasakyti, kas čia atsitiko, bet ne toks, ir viskas; kažkas nauja (S. A. juokiasi), kita... Paimikit mano naujus eiléraščius, paskelbtus „Literatūroj ir mene“ ar „Pergalėj“. Žodis išauga iš žemės. Kas čia nauja, skirtinga? O vis dėlto nauja. Gal tai ne pateis Stasio Aglickio pramanya? Pati poezija yra taip pakilusi. Jei paimsit ir kitų poetų kūrybą, vis tiek savo dvasia ir savo stiliumi ji vis tiek skiriasi nuo dabartino Kazio Bradūno.

R. P.: Gal Jūs norit pasakyti, kad dabartinė lietuvių poezija modernesnė už išeivijų poezią? Taip mano Vytautas Rubavičius.

S. A.: Iš dalies ir taip. Matai, reikalas yra toks: ne tik mes turim mokyti iš Kazio Bradūno, bet ir Bradūnas iš mūsų.

R. P.: Tai įdomu. Įdomu, ką pasakys Bradūnas.

S. A.: Aš mat savy tą turiu. Aš kitaip negaliu. Jei rašau tokius eiléraščius kaip dabar, tai kas nors many-

Vytauto Kirkuco knygos „Pasaulin žvelges akimis Ventos“ (2005), parašytos apie Stasį Anglickį, viršelis

je yra atsitikę. Mechaniškai nepadarysi. Veikia laikas, kalbos dvasia.

R. P.: Bradūno žodynas tebéra žemdirbio, jis atsižvelgia ir į Vakarų tradiciją.

S. A.: Žemdirbio sąvoka taip pat yra plati. Iš aštuanoliuko amžiaus pabaigos, iš devynioliko ar dvidešimto amžiaus.

R. P.: O Bradūnas kokiam amžiui priklausytų?

S. A.: Aišku kokiam. Kada rašė, tam ir priklauso. O Vakarų poezija, ypač amerikiečių, anglų, žinoma, jiems darė įspūdį. Jie galėjo iš jos mokyti. Galėjo pasisemti filosofiškesnės tematikos, gyvenimo supratimo. Bet kalbos įtakos nėra.

Kuršėnų (Šiaulių r.) Stasio Anglickio vidurinėje mokykloje veikiančio Stasio Anglickio muziejaus ekspozicijos fragmentas (muziejus veikia nuo 2005 m.)

(Atkelta iš 21 p.)

R. P.: O kodėl susidaro gremézdiškumo jspūdis? Gal tik istoriniai epigrafai? Juk jo eiléraščiai kompaktiški. Trumpasakiai.

S. A.: Trumpasakė kalba gali būti jvairų krypčių. Kol aš neturiu davinių, negaliu įrodyti. Aš turiu kitokią uosę. Taip užuodžiu, ir viskas. Kai Bradūnas skaito, man atrodo, kad aš girdžiu trisdešimt septintųjų metų lietuvių poezijos eiléraščius. Ir viskas. Iš kur tai? Reikia panagrinėti. Man atrodo, amerikoniškos sąlygos jam dėrė įtaką.

R. P.: Arba jokios įtakos nedarė.

S. A.: Galėjo ir tas būti. Pasiliiko prie to ir kūrė. Matai, dėl to jo negalima neigti, tik reikia panagrinėti.

R. P.: Grįžtant prie ano Itieratūros vakaro: iš kuklumo tada neužėjot ar dėl kokių nors kitų priežasčių? Po vakaro programos.

S. A.: Tokios minties, kad nereikia užėiti, iš anksto nebuvo. Aš tik suabejojau. Aš buvau atsiskyrėlis ir lengvai su kuo nors nesusidraugaudavau. Aš žinau, pavyzdžiui, Miškinis, Brazdžionis po literatūros vakaro tuoju šokdavo prie tų, kurie renginyje buvo skaitė savo kūrybą, stengdavosi užmegzti ryšį su jais. Sakydavo: „O, man tas patiko! Va – taip! Ot, tu rašyk! Tu turi gabumų. Aš tau padésiu!“ Ir taip toliau. Aš tos savybės neturiu. Aš tik pagalvojau, kad vis dėlto, ar anksčiau, ar vėliau teks su jais susitikti ir bendrauti.

INTARPAS:

Per pertraukėlę geriame kavą ir vėl grįztame prie Bradūno temos. Dabar pokalbyje jau dalyvauja ir Janina Anglickienė. Šiek tiek šaipomes iš j Lietuvą atvykstančių išeiviių.

– O vis dėlto pasilikti nenori. Nė už ką. Tyliai apibūdina, kas nepatiko. O nepatinka beveik viskas. Ir išvažiuoja, – sako Janina Anglickienė.

Stasys ir Janina Aglickiai 1995 m. Lietuvos rašytojų namuose, minint S. Anglickio 90 metų jubilieju. Danutės Mukienės nuotrauka

– Ar Bradūnai turi pasistatę savo namus? – teiraujasi Aglickis. Ir abu sutaria, kad turi. Ir banke turi pasidėjės; kaip ir visi kiti amerikonai. Ko jis pasiliiks?

– Kad taip būtų Bradūnas pokary mokykloj padirbėjės – kokiam Pilvišky. Įdomu, ką būtų užgyvenęs? – vėl rūpinasi Aglickis. – Įdomu, kas vertingiau – Amerikoj paplasnoti, ar čia, Lietuvoj, padirbēti? Kas labiau išliks?

– Sakau, Lietuvai jau Kazio Bradūno kūryba – didele dovana.

– O kur kiti jo darbai? Ką jis nuveikė?

Laikraščius ir knygas, sakau, redagavo. Ir jaučiu: argumentas ne itin svarus.

Anglickis gerai nusiteikės. Juokauja. Po kokios nors pauzės atsidūsta:

– O žiūrék: prie vieno taikos stalo taip ir nesusēdom!

(Užrašyta iš atminties, grįžus namo)

¹ Stasio Anglickio – red. p.

² Čia S. Aglickis priekaištauja man, kam aš savo straipsnyje apie Kazį Bradūną iš kitų poetų išskyriau tik A. Miškinį, užmiršau S. Aglickį. Pasakiau, kad jis ne taip suprato. K. Bradūnas ir jo draugai nenorėjo būti Aisčio ir Miškinio epingomis... – R. P. pastaba.

Stasys Anglickis. Nuotrauka iš Anglickių giminės archyvo

STASYS ANGLICKIS

PARENGĖ DANGUOLĖ ŽELVYTĖ

Stasys Anglickis – poetas, vertėjas, pedagogas. Gimė 1905 m. gruodžio 23 d. Plungės rajono Bernotavo kaime (Žlibinų seniūnija). Mokėsi Telšiuose, Kauno Vytauto Didžiojo universitete. Redagavo literatūros žurnalą „Linija“ (1932). 1933 m. baigės VDU, mokytojavo (1933–1940 m. – Šiauliauose, 1945–1966 m. – Kuršėnuose). Vėliau persikėlė gyventi į Vilnių. Eiléraščius pradėjo spaus-

dinti 1923 m. Pirmasis eiléraščių rinkinys – „Žingsniai prie sfinkso“ – išėjo 1931 metais.

S. Anglickis buvo vienas iš Žemaičių rašytojų sambūrio organizatoriu. Jis parengė spaudai žemaičių poezijos ir prozos antologiją „Žemaičiai“ (1938 m.). Yra išleidęs nemažai poezijos rinkinių, autobiografinį romaną „Čiupikai“.

Ankstyvajai lyrikai (rinkiniai „Žingsniai prie sfinkso“ 1931, „Kraujo auka“ 1934, „7 didžiosios nuodėmės“ 1935, „Didžioji kančia“ 1937) būdinga pessimistinė pasaulėjauta, racionalumas, modernizmo poetikos poveikis. Realistinėje dramoje „Rūmai be pamato“ (1933) vaizduojamas Lietuvos kaimo gyvenimas per rinkimus į Seimą. Vėlesnėje kūryboje (eiléraščių rinkiniuose „Po atviru dangum“ 1960, „Metūgės linksta į saulę“, „Karklai žydi“ 1969, „Suvirpa žemės pilnatis“ 1975, „Proskynų atžalos“ 1978, „Nenusileisk, gražioji saule“ 1980, „Žiburiuojanti būtis“ 1985, „Žodis auga iš žemės“ 1987, „Karvelėli mėlynasai“ 1992) pagausėja socialinių, buitinių, gamtos motyvų, intelektualinė refleksija siejama su konkrečiu vaizdu. Autobiografiniame romane „Čiupikai“ (1990) vaizduojama Žemaitijos būtis. Išvertė M. Lermontovo („Demonas“, 1949), H. Heinės („Kelionių vaizdai“, 1953), keletą kitų kūrinių. Apdovanotas Gedimino 4 laipsnio ordinu (1996).

Mirė 1999 m. vasario 26 dieną. Palaidotas Vilniuje, Antakalnio kapinėse, Rašytojų kalnelyje. Šalia jo – ir žmonos Janinos amžinojo poilsio vieta.

Literatūra:

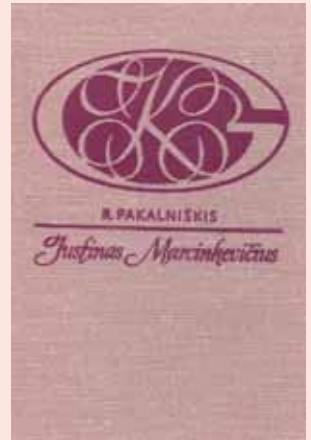
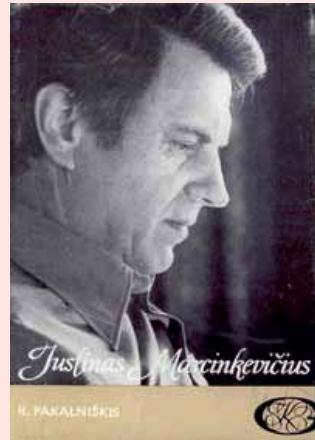
1. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 2001, t. 5, p. 517, Jono Šlekio tekstas
2. *Ir aš esu...*, sudarė Danutė Mukienė, Vilnius, 1996

Stasys Anglickis Palangoje. Nuotrauka iš Anglickių giminės archyvo

Literatūrologas RIČARDAS PAKALNIŠKIS

PARENGĖ KAZIMIERAS PRUŠINSKAS

Ričardo Pakalniškio knygos „Justinas Marcinkevičius“ (Kaunas: „Šviesa“, 1984) viršelis

Ričardas Pakalniškis. Literatūrologas, filologijos mokslo daktaras. Gimė 1935 m. rugsėjo 3 d. Skuodo rajono Rukų kaime. Mirė 1994 m. gegužės 12 d. Vilniuje. Mokoši Mosėdžio vidurinėje mokykloje. Baigė Vilniaus universitetą, 1959–1961 m. mokytojavo, o nuo 1964 m. dirbo Lietuviai kalbos ir literatūros institute. Parašė studiją apie Justino Marcinkevičiaus kūrybą – „Poezija, asmenybė, laikas“ (1969 m.), nemažai mokslo darbų apie lietuvių poemą, poeziją ir kitais klausimais. Jis buvo vie-

nas iš 1977 m. rusų kalba išleistos „Lietuvių literatūros istorijos“ autorium. 1990 m. išleido knygą „Lietuvių poema“. 1994-aisiais, jo mirties metais, Vilniuje išleista R. Pakalniškio sudaryta knyga „Poezijos kryžkelės“, kurioje išspausdinti dialogai apie dvi poezijos šakas Lietuvoje ir išeivijoje. Šiai knygai jis parašė ir įvadą, dialogų pratarmes. Buvo pradėjės rašyti knygą apie žemaičių poezijos patriarchą, Žemaičių rašytojų sambūrio vieną iš steigėjų Stasį Anglickį, tačiau nebesuspėjo užbaigtį.

Nuotraukoje: T. Venclovai klausimą pateikia literatūros kritikas R. Pakalniškis. Sédi pirmoje eilėje: V. Lipskiénė, D. Jakševičiutė, L. Judžinskienė; antroje eilėje – S. Žukas, K. Nastopka, A. Juozaitis, A. Gusčius; trečioje eilėje – R. Senapédis, A. Békšta, V. Balčiūnas, J. Vaičiūnaitė, M. Martinaitis. Šone – V. Daunys, paskutiniame plane – V. Kukulas. 1992 m. Fotografas M. Baranauskas. Nuotrauka iš Venclovų namų muziejaus rinkinių

ŽEMAIČIŲ LITERATŪROS SAVITUMAS

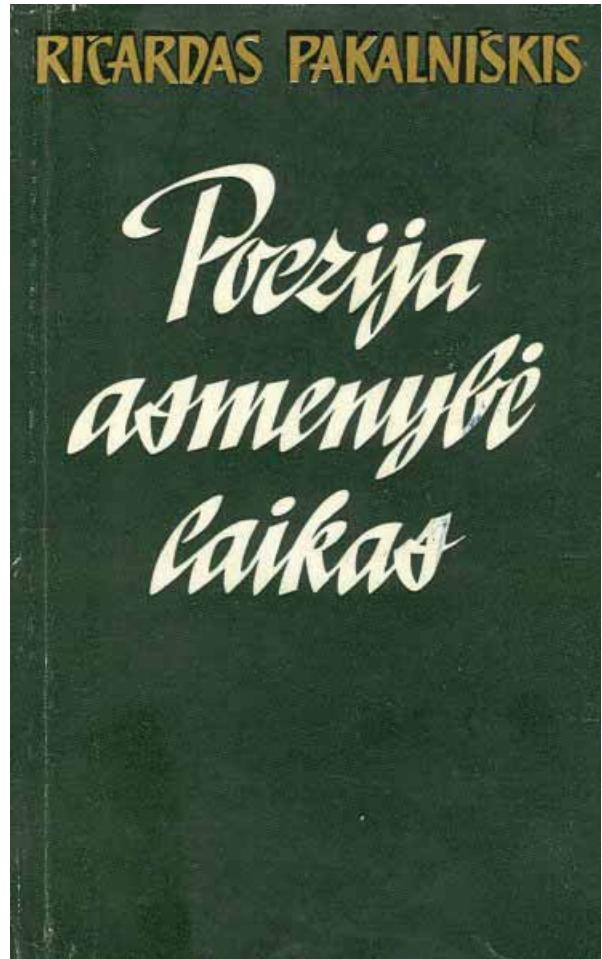
STASĮ ANGLICKĮ RIČARDAS PAKALNIŠKIS
KALBINO, TEKSTĄ IŠŠIFRAVO 1990 M. RUGSEJO 7 D.
SPAUDAI 2010 M. PARENĖ LORETA
SUNGAILIENĖ

R. P.: 1947 metais „Aiduose“ K. P. sako, kad jam sunku apibūdinti žemaičių kūrybą, bet, žiūrėdamas į Telesforo Valiaus, Viktoro Petravičiaus, Pauliaus Augiaus-Augustinavičiaus dailės darbus ir kai skaitas tokius poetus kaip Vytautas Mačernis, Stasys Anglickis, Stasys Santvaras, visada jaučias juos jungiantį bendrumą, kuris kyla ne iš tarpusavio giminystės ar bičiulystės, o iš pačios žemaičių tarmės, žemaičių sielos gelmės – lėtos, ramios, linkusios į susimąstymą, pakėlusios baisų istorijos tragizmą ir tiek svetimųjų įtakų.

S. A. Pirmiausia prisiminkime laiką – 1946-ieji. Ir vieną – Vokietijoje. Štai kas čia yra. Emigrantai... Kazio Bradūno, Henriko Nagio, Alfonso Nykos-Niliūno karta dar prisiminė ne taip seniai pasirodžiusią „Žemaičių“ analogiją ir tebegyveno mąstydamai apie Aglickio pasiskymą apie žemaičių savitumą, apie jų bruožus; tai mano minčių atspindys ar tēsinys. Tokia mintis buvo gyva, paimta iš paties gyvenimo. Ir po dešimties metų rašytojai išgyveno tą patį. Gal čia rašo Bradūnas ar Nagys?

R. P.: Žodžiu, Anglickis čia yra tarp Mačernio ir Santvaro; o visi trys atstovauja žemaičių poezijos charakteringam bruožui.

S. A.: Tai natūrali pastaba. Matai, kas atsitiko, kai anie emigravo, o toks Anglickis pasilioko: Kostas Koršakas ir kiti partiniai turėjo uždavinį nušalinti jį. O čia einama prieš tokią pažiūrą. Ir dabar iš literatūros kritikų ir šiaip iš visuomenės daug kas bijo Anglickį minėti arba jį žemina. [...] Va! Mes muškim jį, niekinkim jį. Jei ką iš jo darbų ir atspausdina, tai čia š..., o ne literatūros kūrinys ir t. t. Aš per tą laikotarpį tokį scenų esu tūkstančius matęs.

Ričardo Pakalniškio knygos „Poezija, asmenybe, laikas“: Justino Marcinkevičiaus kūryba“ (Vilnius: Vaga, 1969) viršelis

R. P.: Gal pašiepdavo, kad Jūs iš provincijos?

S. A.: Ne dėl to, ne! Dabar situacija pasikeitė. Jie patys krizę išgyvena, bet kas atlygins Aglickiui už tai, kiek jis yra dėl to iškentėjęs ir netekęs? Literatūros vardas ir dar dabar nejsitvirtinės mūsų literatūroj. [...]

R. P.: Ką dar galėtumėt pridurti dėl žemaičių savitumo? Kokios to savitumo perspektyvos?

S. A. Manau, kad tema dar néra išsamiai išnagrinėta. Tai turėtų panagrinėti literatūros kritikai. Ir dabar aš laikausi tos pačios nuomonės. Man atrodo, kad rašytojo kilmė ir landšaftas – pagrindiniai tautos bruožai. Jie būtinai atspindi, stiliuje, pasaulėjautoje. Aš tai sakau ne vien remdamasis savo supratimu. Čia aš šiek tiek pritaikiau iš vokiečių literatūros. Nelabai beatsimenu pavardę, rodos, Adleris, garsus vokiečių profesorius, apie tai yra kalbėjęs. Buvo atvažiavęs, skaitė studentams paskaitas. Jis parašė plačiai žinomą vokiečių literatūros istoriją. Vokiečių literatūroje jis j atskiras grupes suskirstė skirtinguose landšaftuose gyvenančius rašy-

(Nukelta į 26 p.)

(Atkelta iš 25 p.)

tojus; kiekvienas su savo stilium: Austrijos, Bavarijos, Tiuringijos, Prūsijos rašytojai. Aš taip pat stengiausi pa-bréžti žemaičių bruožus, iškéliau artumą jūrai (pavyzdžiu, Ieva Simonaitytė, Vyduinas, Nelė Mazalaitė). Jūros artumas žemaičių kūryboje jaučiamas net tada, kai apie jūrą nekalbama. Paskui susikaupimas, gyvenimo trai-gizmo pajautimas. Tų bruožų galima rasti ir daugiau.

R. P.: Ar visa tai ateities literatūroj neišsitrins, ar tos savybės neišnyks?

S. A.: Ne, iš žemaičių dūšios to neišrausi. Tas jų bruožas tesis ir po šimto metų. Ir mūsų vaikai skirsis nuo aukštaičių, suvalkiečių. Tiesa, Suvalkų kraštas – tie patys žemaičiai. Suvalkiečiai – iš kur jie atsirado? Per Nemuną nuo baudžiavos į Suvalkiją bėgdavo žemaičiai. Daugelis jų – tai pabégeliai žemaičiai, žemaičių kazokai. Ir jų pavardės – Žemaitis, Žemaitaitis. Jie pavardes pakeisdavo, kad jų ponas nesurastų. Toks procesas daugiausia vyko XVI–XVII amžiuje.

R. P.: Kokias šaltiniai remiatės?

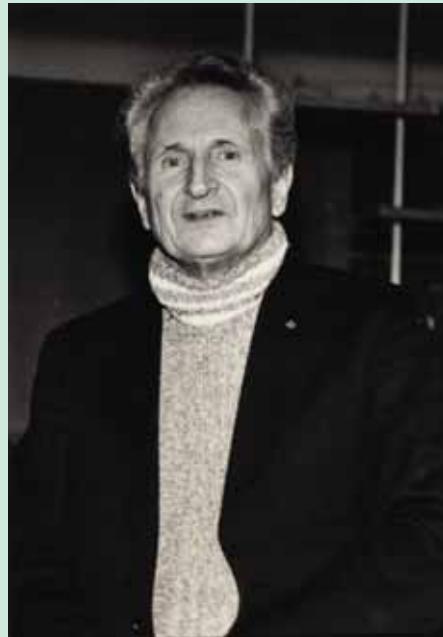
S. A.: Iš tautosakos. Istorijos tada niekas nerašė.

Tai – gyvasis tautos gyvenimas. Čia reikia drįsti pa-čiam išvadas padaryti. Vieną dainą aš atsimenu (dai-nuoja žemaitiškai – R. P. pastaba):

„Mes trīs brolelē
Žemaičių kazokelē
Dėina geriam uliavuojam,
Nakti einam, mondravuojem...“

Tai kas tie „žemaičių kazokai“? Tai suvalkiečiai – taip jie buvo vadinami. Tai ot ten yra žemaičių kazokai. Ži-noma, galėjo būti daug išimčių. Ten privažiavo nemažai vokiečių, įsisteigė vokiečių bankai, kurie davė pinigų vokiečiams, norėjusiemis ten nusipirkti žemės. Tokių pirkėjų atsirado nemažai. Pas vieną tokį pirkėją aš esu gyvenęs – pas Ničią, netoli Marijampolės. Ta tema man artima. Na, o kodėl dzūkai nuo Alytaus nepatraukė per Nemuną į Suvalkiją? Galvojau ir apie tai. Vėliau (tai sužinojau pokario metais) iš įvairių Lietuvos vietų rinko žmones ir siuntė į ištuštėjusį Klaipėdos kraštą. 1947 metais tai aš pats patyriau, nes norėjau į Klaipėdos kraštą iškelti mano ūkvedžio Foko šeimą. Aš éjau pas val-džią aiškinti, kad Fokas nenori ten važiuoti, ir jo neju-dinkit. Taip jo ir neišvežė. Bet tai rodo, kad toks reiškinys buvo. Vieną dzūkų, pagébusį iš Klaipėdos krašto, aš sutikau – iš jo pirkau pieno seperatorių. Sakau, kodėl jūs, dzūkai, bėgat iš pajūrio? Sako, kad ten dzū-kamas kojos sutinsta. Vargšai, pratę ant smėlio vaikšti-

ŽEMAIČIAI ŽURNALISTAI, RAŠYTOJAI

Iš kairės: žurnalistas, rašytojas, publicistas Ignas Piktura (1924–2004), poetas, žurnalistas Stasys Jonauskas (nuotraukos iš RKIC archyvo); žurnalistas, rašytojas Stasys Kašauskas. Danutės Mukienės nuotrauka

ŽEMAIČIAI ŽURNALISTAI, RAŠYTOJAI

Žurnalistas, fotografė Apolinaras Juodpusis

nėti, kur sausa, o ten visai kitas oras, drėgna, marios, potvyniai. Tai ot ir į Suvalkų kraštą dzūkai nesikélé. Tai reiktu patyrinéti. Tai pagrįsta tiesiog fiziologiskai.

R. P.: O koks suvalkų rašytojas turi žemaitiškos dvasios? Ar jų literatūroj yra žemaičių atspindžių?

S. A.: Vincas Kudirka. Rašė gyvenimškai, tikrai, realistiškai, pragmatiškai. Kudirka labai tinkta žemaičiams. Vincas Mykolaitis-Putinas yra labai paveiktas simbolizmo; jis daugiau prie Nemuno, gal jis ir dzūko ypatybių turi, bet negalėtume nuneigti ir žemaitiškuojančio kūrybos bruožų. Arba Jonas Jablonskis. Vienu žodžiu, suvalkiečiai žemaičių nesikrato.

R. P.: O Bradūnas? Jis martinaitiškas...

S. A.: Ir Bradūnas... Taip išeina, kad žemaičiai ir sudaro visas Lietuvos literatūros pagrindą. Mūsų literatūrinė kalba laikoma tik aukštaičių kalba. Man atrodo, kad tai yra istorinis nesusipratimas.

R. P.: O Kristijonas Donelaitis?

S. A.: Donelaitis taip pat kalba taip, kaip suvalkiečiai. Iš ten ir pirma lietuviška gramatika. Ar ne Augustas Šleicheris pradėjo ieškoti, kur Lietuvos yra *Hoch Lietauische*? Taip ir atsirado lietuvių gramatikoje aukštaičių terminas. Tuo tarpu Lietuvos aukštaičiai visai ką kitą

(Nukelta į 28 p.)

Žurnalistė, radijo laidų vedėja Jūratė Grabytė

Žurnalistas Adolfas Bernotas

Žurnalistas, dailininkas, kelautojas Alfonsas Čepauskas.
Loretos Sungailienės nuotrauka

(Atkelta iš 29 p.)

reiškia negu Vokietijoje.

R. P.: Anksčiau užsiminėme apie Mačernj. Man būtų idomu patirti, ką jūs labiau vertinate jo kūryboje – sonetus ar vizijas? Ilgas eiles ar kanonišką formą?

S. A.: Nenorėčiau spręsti. Mačernj tik vieną kartą esu skaitės – kai jo knyga išėjo. Reiktų plačiau panagrinėti.

R. P.: O koks įspūdis? Ant ko Mačernis stovi?

S. A.: Reiktų pripažinti ir jo sonetus, ir vizijas.

R. P.: Sakykit, ar teko girdėti apie žemaičių sukilėlių vadą Antaną Vaišvilą, veikusį apie Plunge? Yra Stasės Vaineikienės apysaka „Vaišvila“ (išleista 1938 metais). Ar apie jį ks ka nors yra pasakojęs jums?

S. A.: Žemaičių atamanai – Blinda, Raginis. Tarpukario metais iškilo Rickus ir Kazlauskas.

R. P.: Papasakokit apie juos.

S. A. Kai aš augau, daug buvo kalba apie Raginį. Kaip važiavės, kaip jį norėjė suimti, šaudė. Atrodo, jis veikė maždaug 1830 metais.

R. P.: Ar jis buvo razbaininkas?

S. A. Turėdavo bandą (gaują – red. p.), pasirodavo dvaruose, klebonijose, kai kada iš turtingesnių atimdavo pinigus, keliuose kai kada žmones apipurydavo... O šiek tiek vėliau apie Luokę siautėjo Blinda. Jį Luokėje suėmė valstiečiai. Žemaičiai turi tradiciją: kai pavojus, jiems reikalingas vadas. Tieki kai prieš kryžiuočius kovojo, tiek ir kitais kartais. Užslėptą tokią gyslelę žemaičiai visada turėjo. Jei kas dabar šauktų žemaičius rinktis ir ginti kraštą, atsirastų keli tūkstančiai... Tarpukario metais apie Šatriją iškilo Rickus. Atrodo, turiu jo fotografiją. Jis turėjo daug nuotykių. Persirengęs pasirodavo Telšiuose. Paskui pabėgdavo. Aš pats Telšiuose, skelbimų lentoje, kai buvau mokinys, mačiau jo nuotrauką. Jo galva buvo jvertinta 1 000 litų. Jį norėjo pagauti ties Pavandene. Jis pasislėpė daržinėje ant vartų, kur pašaras sudėtas. Kai vienas iš ieškančiųjų užlipo ir, norėdamas patikrinti, iškišo galvą, Rickus pataikė jam į galvą, nušovė, persirengė nušauto kareivio drabužiais, įsimaišė tarp tų, kurie ieškojo, ir nesunkiai pabėgo.

R. P.: O Kazlauskas?

S. A.: O Kazlauskas veikė šiek tiek vėliau. Kai pabėgo iš Šiaulių kalėjimo.

R. P.: Gal tekdavo bendrauti su Sofija Kymantaite-Čiurlioniene?

S. A.: Kai buvau studentas, Čiurlionienė universite dėstė lietuvių kalbą, bet su ja susipažinau tik kai pradėjom organizuoti almanachą „Žemaičiai“. Ji dėstė tiems, kurie nemokėjo lietuvių kalbos.

R. P.: Kokį įspūdį ji jums darė kaip rašytoja?

S. A.: Ji nenorėjo antologijai „Žemaičiai“ rašyti savo biografijos, pasisakymo. Išėjom jos laišką.

R. P.: Kaip ji į tai reagavo?

S. A.: Ji sutiko su tuo.

R. P.: O vėliau?

S. A.: Nebesusitikdavau.

R. P.: O po karo suvažiavimuose?

S. A.: Ji buvo jau sena, mažai kur dalyvaudavo, o aš smarkiai nušalintas. Nebesusitikdavom.

Padavémā aple Gérgždūtés kalna

PARÉNGĘ ŽEMAITITĖ JURGA

Vasara – etnuograpeniui, komplekseniui ekspedicēju laiks. Jau priš kelis dešimtmetius liuobam sakītē, ka greit ateis déina, ka nebebūs nē iš kuo mūsa folkluora užrašeniete, ne kou iš senuoję kaima i muziejus neštē. Senūju pateikieju karta išeit, ale i anū vėita stuojės kėtė, jaunesnė. Dabā, je anei dainiou, grajėj, iš anū jau renkam naujiesniu laikū mūsa krašta audēnius, medē druozéninius. Téi jau kétuonéškesnė, ale tēp pat vertingė.

Mūsa krašta folkluora rinkėma tradicējés pradiū pradė – Daukonta Sémuona laikā ēr dā senesnė, ka tou veikluos sriti pradiejé pujuotė pavienē rinkiejė. Soaktīvie-

jé, masėškiesnis pasēdarė nepriklausuomas Lietuvuos, tarpukaré metās, ka pradiejé steigtėis svarbiausė Žemaitėjés krašta muziejé – Šiauliū „Aušruos“, Žemaitiu „Alkas“. Naus tuoké jodiejéma atgémėms prasédiejé sava veikla isokos Vilniaus inteligēntams, universiteta folkluora ansamblion „Ratilio“ (XX omžiaus 6–8 dešimtmetė).

Tamé jodiejémē aktīvē dalīvava iš Šélalés rajuona kélés (gémé 1938 m. sausé 1 d. Gulbie, Šélalés r. – mérē 1996 m. birželio 23 d. Vilniou) vénis iš žīmiausiu Lietuvuos etnuoluogu, religijuotīrininku Vielios Norberts. 1967 metu leidénie „Kraštotoyra“ (Vilnios, p. 179–181) straipsnie „Užteka, teka šviesi saulelė ant Girgždūtés kalo“ uns raša: „Kraštotoyrinis judéjimas apima vis platenius Lietuvos visuomenės sluoksnius. Jame dalyvauja jvairiausių specialybų žmonės, pradedant moksleiviais ir baigiant mokslininkais. Efektyviausia kraštotoyrininkų veiklos forma tapo kompleksinės ekspedicijos. Pirmoji kompleksinė ekspedicija buvo suorganizuota 1963 m. į Varénos raj. Zervynų kaimą. Tačiau pati idėja kompleksiškai tyrinéti atskiras mūsų krašto vietoves kilo anksčiau, 1962 m. Tų metų rugpjūčio ménnesj nedidelė entuziastų grupė (Universiteto absolventai I. Lukšaitė, Z. Pocius, N. Vélius, Dailės instituto absolventė V. Sližyté ir muzikologas B. Uginčius), sumanusi jvairiapusiškai patyrinéti vieną kurį nors Lietuvos kampelj, nuvyko prie padavimais apipinto Girgždūtés kalno (Telšių raj., Gardiškés apyl.) ir čia daugiau kaip savaitę rinko etnografinę ir tautosakinę medžiagą. Buvo padarytas 224 puslapiai to krašto gyventojų buities, šeimos, ūkio darbų ir kalendorinių švenčių aprašas, nubraižyta apie

(Nukelta į 30 p.)

(Atkelta iš 29 p.)

50 pastatų planų, mažosios liaudies architektūros ir namų apyvokos daiktų, nupiešta kelios dešimtys audiui, užrašyta apie 1 200 dainų, pasakų, padavimų ir kitų tautosakos kūrinių. Tautosaka čia buvo rinkta jau ir anksčiau: 1959, 1960 metais ir 1962 metų balandžio mėnesį. Visa surinkta etnografinė ir tautosakinė medžiaga saugoma Lietuvijų kalbos ir literatūros instituto Tautosakos rankraštyne (LTR).“

Tamė patemė leidėnie bova paskelbta nedėdėlė daile kompleksénés ekspedicjés dalivių sorinktuos žuodėnés tautuosakas, katra, valog N. Vieliaus, torietom būtė iduomi liaudės kultūras tīrēniuojuems ér kétėms leidéné skaiti tuojuems. Sopažindénam so tās tautuosakas perliokās ér „Samogitia“ leidéné skaiti tuoju.

Dabar ons yr ožžielis. Vo kita karta bova adars. Ir tin sedieji merga tuoki ir šonéli torieji. Ana sedieji ont skryniuos, vuo ta skrynie plūdoriava. Ir visi éji žiūrieti. Ir atéji Karklieno klebuons. Atéji Karklieno klebuons i klaus, saka:

– Kuo to dabar nuori, kad čia siedi? Kap tavi galie tu išimti iš tuo ézera?

Ana ir saka:

– Ateikit so viso bažnyčis parunko ir moni tada išimsti.

No ir any atéji. Mona tievélis néši liktarna. Atéji so viso parunko par Sekmines. Ana ir saka tam klebuonū:

– Vo so kū žvakes nošnypšti?

Vo any ožmirša atsinešti ton šnypštoka, kor rék žvakes nošnypšti. Klebuons parpika, saka, skaiti skaiti kniga – vo ana (merga) skinda skinda ir noskinda. Ir anuos nebišiemi.

Kap ana noskinda, tas ezeroks ir ožžielis.“

Papasakuojé BIELSKIENÉ ELENA, 62 m., gív. Nevardienė k. Teksts LTR 3561(4)

KARALIENĖ GIRGŽDŪTÈS EŽERÈLÌ

„Ont Girgždutis kalna bova ezeroks. Ir Pagirgždutis vyra mati: bova skrynie ketvirtainiška, didžiausi. Karalieni ont anuos sedieji, verpi. Ir šonoks jūds... Any kasi, nuorieji ton ezeroka noleisti ir ton skryni paimti. Išnaktys rada akmini ožritinta ont tuo rava. Ir apsisapnava anyms, kad nakaskit, vo būs vesas Pagirgždutis vondinio apleists. Ir nabkasi.

Kap any patis nabisskasi, noéji i Varnios pri klebuona. Ir atéji klebuons. Bažničis karūnas mažikes, liktarnas atsenesi – so visa parunka. Atsilypé:

– Vo šnypštoka žvakiems gesinti ar atsinešé?

Žvilgt žvilgt klebuons i zakristijuona, zakristijuons i klebuona – nator.

Ir pradinga ta skrynie.“

Girgždutės apilinkės rudini. Šliuogerė Arvīda portégrapéjés

Papasakuojé BRUSKIENÉ JULÉ, 62 m., gīv. Vašilie-
nu k. Teksts LTR 3578(258)

DURIS ANT GIRGŽDŪTĒS KALNA

„Visi saka, kad čia, ant kalna, vis baršk, kap doris.
Neatsirada tuoki, kad eiti žiūrieti. Gal ir užbortas yr.
Vo ton kalna, saka, milžiną sopyli.“

Papasakuojé NORKIENÉ ANTANINA, 56 m., gīv. Pa-
girgždūtēs k. Teksts LTR 3563(95)

ŠVEDĀ GIRGŽDŪTĒS KALNĒ

„Tas kalns yr soplits švedu, ir any pramini „Girgždū-
ti“. Any tin gyvēna. Kap sopyli, išdirba tuokios kom-
barios ir gyvēna tūs kombariūs.“

Papasakuojé ŠLIUOGERIS JUOZOS, 86 m., gīv. Ju-
ciškės k. Teksts LTR 3563(60)

GIRGŽDŪTĒS PANA

„Šnekieji, kad iš Latvijis pana bovosi Girgždūta čia
so žmuogom. Ir atseveži pasuugas žalti.

Ir pavadena ton kalna Girgždūtas vardo. Vis
Girgždūti ir Girgždūti.“

Papasakuojé GEČOS ONTUONS , 82 m., gīv. Pa-
girgždūtēs k. Teksts LTR 3563(108)“

MILŽINŪ ŽMUONAS

„Pasakuoti liüb, kad ont Girgždūtis ir ont Medviega-
li milžiną gyvénin ir anū žmuonas virdavosis valgyti,
so somčio kits kita dūrdavosis zonas nakaštaviuoti

Papasakuojé PRALGAUSKIENÉ MUONIKA, gīv. Va-
šilienu k. Teksts LTR 3577(51)

ŠVEDĀ PILELĒS KALNĖ

„Pilali tuoki yr Pagirgždūtie švedu sopilta. Iš Ožgi-
ri, iš Vaitkaus dvara, didžiausi dauba yr iškasta – Jork-
daubi. Nėši ir pyli. Švedą gyvēna tūs orvūs. Vyni Girgž-
dūtie gyvēna, vo kiti Pilalie.“

Papasakuojé BRUSKIENÉ JULÉ, 62 m., gīv. Vaši-
lienu k. Teksts LTR 3578(259)

NE TU SUPYLĖ – NE TU NUKASK

„Avelis kasi ton Pilali. Anam bakasont, kad ožkela
viejis tuoks baisiausis, kad pradieji, saka, beržą linkti
lig pat žémis! Ons baisiausé parsigonda, métai luopeta
ont žémis, kad parlieki nomy, saka, ba žada.

Ir ons toriej tuoki merga Anosj. Saka anā:

– Anosi, noeik pažiūrieti, ar tas viesols tabie, ar
né. Ana noéji, saka, išvaikščiuojau po vēsa beržyna –
tilo, sauleli švyt, po beržos paukščioką čiolb. Anie kuo-
ki trokšma.

Ons saka:

– Kuol aš gyvs, daugiau narošiuoso.

Ir sapnie anam apsisapnava: „Ne to sopylę – ne to
nokask.“ Ons nuorieji nosikasti kéli.“

Papasakuojé DŪNAUSKIENÉ MORTA, apie 55 m.,
gīv. Nevardienu k. Teksts LTR 3565(39)

Valuckienės Virginėjės portégrapéjuo – saulielidis Žemaitėjės kaimė

NAUJÉS KNÍNGAS

„Balsā ūkūs’ / Balsai ūkuose“

STRAZDAUSKĖ JUONA PORTÉGRAPÉJÉS

2010 metu pavasari žornala „Žemaitiu žemė“ redakcijėje išleida literatūruoliogės pruofesuorės Daujuotitės Véktuorėjės knīnga „Balsā ūkūs’ / Balsai ūkuose“. Parašita ana žemaitėškā (varniškiu tarmė) pagal autuorės atsēmenamus anuos gémīnies, daugiausē muotrėšku, balsus (išsireiškémus, mintės), vo šalėp spausdénams ēr lietovėšks knīngas teksts. Leidėnīs gausē iliustrouts autuorės gimtūju vėitu portégrapéjuoms, katrū autuorė īr Strazdauskė Juons, Šliuogeris Arvīds, Daujuotis Juons, Valuckienė Virginėjė ēr Mukienė Danutė.

Knīngas īžonguo „Pasiaiškinimas“ V. Daujuotitė raša: „Gal turėčiau paaiškinti ar pasiaiškinti.

Po motinos mirties ilgai galėjau tik apie ją galvoti, lyg pratęsinėti gyvenimą atsimindama, kartodama žodžius, posakius. 2008 m. rugsėjo pabaigoje pradėjau rašyti ir gana greit parašiau ilgoką tekstą, kurį ir pavadinau „Motina“.

Nemaniau, kad galu rašyti žemaitiškai, tik motinos balso stengiausi, kiek įmanoma, neiškreipti. Nekalbėjo kitaip – tik žemaitiškai, kaip varniškiai, *dūnininkai*.

Maniau, kad baigiau, bet ne, nepaleido. Gržau atgal, jau žemaitiškai, laisvu eiliavimu. Bet jau bendriau – į moteriškają savo giminę, iš abiejų pusų – motinos ir tévo. Bandau užrašyti, ką esu girdėjusi; kad ir silpniau, bet dar tebegirdžiu. Daug ką lyg pro ūkus – *balsai ūkuose*.“

Knīnga solaukė dédélė žemaitiu ēr ne žemaitiu diemesé. Mėslėjem ka kū tuoliau, tū daugiau mums anuos reikies ēr vés daugiau būs anuos eis kontiū. Ka ēr diel tuokiū Daujuotitės Véktuorėjės eiliū, katras spausdénam šemė žornala numerie.

Paréngé SUNGAILIENĖ Loreta

žemė na tik diel' dūnas
rek dalintīs, na tik sau,
je to nieka, ē tau nieka,
vėskas ī paprastā, vakā,
jie dūsi, ē gausi,
nie truobuos ba dūmu,
dūna iš žemės, al' žemé
na tik diel' dūnas,
dā ē diel' dongaus

žemaitē ī tuokī pat,
al' ē na vésā tuokī, jau lietovē,
musiek senē sulietoviején,
žemaičius pajunti,
kāp nu Lükés ožlēpi ont Šatrėjés,
kāp atsésoki priš vieji, paveizi,

Strazdauskė Juona portégrapéjé

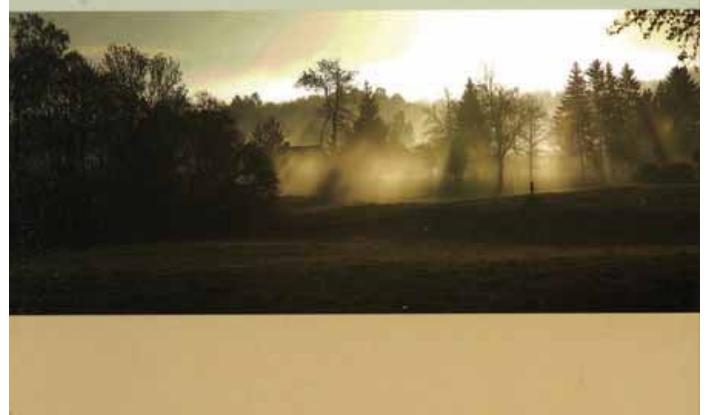
vėskas vėrp, mainuos,
é matā, ka nie ni juoké kronta – – –
paskiau eini keloko par mēška,
vītuoms šlaps, šatruoms nukluots,
didelé akminā, apsamanuojén,
dā é so ženklās kažēkuokēs,
so rontās,
dongos pélkesnis,
debesis, garsā kétāp,
al' kāp – nasopronti

mas vėsas liūbam dainiūsma,
mamuneli, sesū Bruoné ér aš,
sīkēs dā é tievs, é bruolielis omženatilsi,
aš dā kon, pīmené dā vésā,
al' balsa turiejau, davé Dievs,
mama tas senonsés liūb līps mon
vés pajimtē, anuos ī omžénas, sakīs,
kap dongos, žemé, žalés pīvas;
kāp liūb isédainiūsio, kāp isélingūsio,
ruodies, ka monēs é nabie,
tik garsos ēn kap iš kuokiuos toštumuos,
jug kas mon tī jūdbierē, kas mon
tī tiltelē a tuos marelés, kuo tén īška,
kon kas baras, al' vėskas kel, neš
kap kuoks vies eš dédelé mēška,
vuo ont širdīs gerā, gerā

kīk tuos Lietuvuos –
tīk, kīk žmuoniū, gīvū é numērosiu,
kīk dāktū é kīk žuodžiu,
ér i pasakas susévierosiū,
kīk truobuo, unt vėšku rakibuolu,
vėskon rēk suségalvuoté – é žuodžius,
é pondīvus, é grabus, é linginēs kibontēs,
é ton tievīnē, katruos nieks namaté,
tik dongo, tieva, muotina,
žemé, medi, mēška,
dā kaimīna; al' sīkēs pamatuom –
nažēnau, a vésē, gal' tik puo vīna

kresti mielinū baltū, rauduonū bolbēkiu
prūda pakraštie nuplauno, nuteluškūjo,
kuokēs gražēs, kāp sosēdedi
skostē i sena krieži,
naatsédžiaugo, kap so lokštās nudažītas vėsas,
bikor narasi tuokiū, kap mūsosēs,
tuos patēs nu senū senuovēs, mums tink,
verdo so lupīnuom ont mažuos ognīs,

Viktorija Daujoté

BALSĀ ŪKŪS'
BALSAI ŪKUOSE

Daujotitės Véktuorėjės knīngas „Balsā ūkūs' / Balsai ūkuose“ viršielis.
Dailininkė Ribačienė Deimantė. Unt vėršelė – Strazdauskė Juona
portégrapéjé

korstau atsargē, veizo pruo longa,
a jau parēn i staldā ávis, a prirésts Sargis,
lauko vésūn ont večerēs,
po dīnuos vargū susérinks

kuova mienesi onkstibijē rīkmetē
ī tuokiuos keistuos spalvuos –
ūkā pélkā lelējavé, sīkēs mieleni,
jie veizi nu klevū unt muokīklas,
eš pelkiu kēln kap kuokī dūmā,
kap avis par dongo,
jie alksnēs kūreni, tāp būn

nieks nagal' žēnuoté,
eš kor užēn tomsa unt žmuogaus,
kap debesis kuokī su perkūnējē,
žmuonis sīkēs pasmerk skaudē,
al' é patīms jug vėsāp būn,

(Nukelta i 34 p.)

(Atkelta iš 33 p.)

é galem, é nagalem,
a na éš tén pat
é džiaugsmā, é vargā jūdi,
nažénā juk, su kūm būsi
pri stala pasvadints,
kuokio vardo kīnuo pavadints –
na tava valiuo

aš anas iš tuolī pažinsto –
našlelēs, é senas kap aš, é dā apījaunēs –
dabā tīk vīru tuos mašinas,
tas gierēms éšpjaun –
kétāp našlelē veiz, tonkē nusériekusis,
nuors sīkēs é léngviau,
al' vis tīk vīna,
é kétāp ēn, kētuoks žingsnis,
vēs pakraštelēs, je é purvīns,
ka tik naužkliūto kam,
su nešulēs abijuos ronkuos,
juk neš kap už do,
éš kor beito, vēs kap nu kapūn

apošruotoks bova mona numīlieta vīta,
rets, sauliets, vēdurie da akminā lékén,
prileki, atsēsiedi, papartē minkštē, apvītēn,
žemūgēs, grībā, mama rudmeisēs liüb skintē

kap kuokius lapus, žīmā liüb prisliegté,
vuo bruolioks slīkūn liüb kastīs, čé pat é vundū,
aplinkū kvīnā, gelsvē é balsvē barkūnā,
Dievi, kudie tén tāp švīsē vēskas, šēlta,
tī kiminā, kap šēlks, pasinero ligi alkūniu

vuot, apī kon dabā pamēslējau,
apei bētēs laukēnēs, liübam griebtē
so mamo palei dauba, musiek, žēnā,
padaubie pri tū beržioku, é užkabēnam
katra so grieblio lēzda, ka pasēpēl,
vuo ūžēms, vuo pūlēms, lekam žemīn,
palaukam kīk, aprimst, mama é éštrauk kuori,
saka, vis tīk nabgīvens tuo vītuo, pasiolpam,
é mažīsīms nešam, juk é anī nuor,
dā é kamanēs bova, vīnās metās susēmetē
puo akmēno, kap orvē kuokemē,
vakarē so Juzēkē priglaudam ausēs,
garsā visuokī, ūž, morm, kuten

kīk tat žmuogos gal' atmintē,
garsus, balsus, mintēs

kuokēs jau kiaupīnēs, é napamačiau
kāp išdīga-sužīda, mamunelē liüb rinks,
šaltamē vundinie išmirkīs, uždies
rūgšta pīna uždies é līps valgītē su dūna,
ka skuorboto nasērgtomiem;

Strazdauské Juona portégrapéjé

mon patink, kāp anuos žīd,
pēlnas bēčiu, tuoks geltuonoms,
kap mažas saulékés ont žemis,
vuo paskūm pakēln pūkiokā
ér išlek, ér išlek – – –
nuj, sunkē išnaikinté,
pri monēs kuožnās metās
anūn daugiau é daugiau pletas

kāp nuorintās pataikinté,
ka anā nabūto sunkē – – –
al' jug liūbu biegté
ka é patomsēs,
pabūtē, pariekstē,
– kuokē ratunka
tau bagalio dūtē, – liūb sakīs, –
jau esi nu mona kepala atrīkta,
atskēra rīkie

ka galietumē ramē numértē,
rēk torietē ramē šērdē,
vuo kāp nugīvensi,
ka vēskas tāp švarē, grīnā,
é baugos užtat smertis,
é geni anūn nu savēs
kāp išmanīdama – – –
veiziek, kuoks debesēs užejē,
é vies kuoks tomsos

Pagirgždūtie
tuokī dédelē žalē laukā,
liūb pavasarēs éšleistē karvēs
i žardīna, jau žuolies ī, al' najied,
tik žvalguos, žvalguos, ton žalomā
tik ger, ger... tus žalsvus ūkus,
kažekāp liūb jauso ont krotēnēs,
ka é mon gerā

kāp mama numérē,
gailiejaus dédelē,
vēskon jūdā parsidažiau, tomsē,
sīkēs liūbu pamislītē,
ka jau kēta mona dalelē,
jie kas bluogā so monēm,
nabrēk basakītē,

matā, išeju iš mienesēniu bolbiu,
a to anas atmini, kāp liūb kasma onkstī,
mona mama dā muokiejé é pakiaušinietē,
sokēš, liūb pérstus i žemē é apēs kelmoka,
é pasijims didžionsis – kap žonsīs kiaušius
éš žemēs šēltuos

(Nukelta i 36 p.)

(Atkelta iš 35 p.)

sakā, ka natori čiesa,
al' kudie aš tuo eilie
patė paskuténé é paskuténé,
kudie kitīms tori, vuo mon nablīkt

vuo aš tīliejau, dontis sukondusi,
ka é kāp tēn būtom,
munījē geriausé, munījē gražiausé,
al' pardaug bovau mondri,
pardaug sava laikiaus,
jie padžiūst šaknis,
naēlgā džiaugsīs é vēršūniem

je speigs žīmuos nakti,
kāp vēskas kaimē skomb, aid,
kap bažninčiuo, kuokī balsā,
é tuo mūsa maža šunītē

kap tavi kas ūdīto ér ūdīto –
rudū, rudū, rudū – – –
tomsés, padūmavosés dīnas,
vuo naktis élgas, jūdas,
atsébundi, nabožmīgti,
ali bijē é paséjudinté

ka žīd tāp ba pruota,
mon kažékāp skaudē, naramē,
kap kuokemē baliū, i katron nesi pavadints,
stuovi sau vīns,
al' jemi nu balta apdēngta stala,
jemi dūnas, tepīs svīsta, isépili vīna

aš savūsius vākus gīniuojau
kap kuoks šū – – –
kētas buobas vēsāp liūb pašnekieté,

bētēs tuo žīdončiuo vuobelie
nu aušruos ligi sutemstont',
dūzg, ūž, ūž iš vīna –

sīkēs é šiorpē, tas baltoms,
tī balsā, garsā i ausés, vēks vērp, vērp,
ligo gērdietomi kažikūn uždrausta

Strazdaukė Juona portēgrapejē

to, jūda žemė, žemeli mona,
kīk par omžiu sava tavės par ronkas parleidau,
svadėnau é ruoviau, kasiau é raviejau,
kīk kelēs apejau,
kap kuokés Kalvarėjés – – –
to, jūdā žemė, žemeli mona,
užberk naskaudē mon akés,
borna mona, ka būs čiesos

nasopronto, kudie tī paukštē
tāp mažā bagīst, ar aš naprigérdo,
a kāp čé ī; liūb nu onksčiausé rīkmeté
ligi vakara skleidas laukā nu tūn balsūn,
nu tūn garsūn vėsuokiūn,
kap kuokiūn pasélabinému – – –
vuo dabā tīlē tīlē, apsédžiaugo
ka é mašina kuoké ésgérsto;
Dīvaliau, Dīvaliau, kon to bagali padarītē,
jie tava šerdės tik – paklabt paklabt

mama, to nuoriejé popu, tūn didžiūju,
kap Pagérgždūtie ka liūb siesma,
parvežiau, ožteks vėsā ežē,
– musiek nabréks mon, ka nabrūp,
atidūk susiedē, ana džiaugses

sodžiūvosés kuokés, nabikondamas,
musiek senē išaižītas

kon vės atmeno –
ton autuobosa éš Skūda,
tāp onkstī, ka é vasara vuos švint,
vuo rodini dā jūda,
piesté pruo Nakačé ka skobo,
ka napavielūčiuo,
vuo kuojés nutrintas,
– jie, jau ī, lauk, –
važiūjo pri sava vāka i Vēlnio
pruo muotinas Laukuva

paskutini sīki išeidama éš senuosés truobuos
atsésokau é pamačiau, ka unt koknés tabie rinkē,
nuséjiemiau pīšinus, susévieriau unt ronkas
kap kuokius žīdus a ontronkius
é parsévežiau, al' nareikiejé,
Viežaičiūs kruosnē kétāp,
pamislījau, kad é aš napritapso, tuoké maža, ménka,
čé muotrēškas stéprés, dédelēs, tuokés dronsés,
sunkē bova, pripratusi bovau lénktīs, klausītē,
puo tieva mirtīs kap é atsétīsiau, pradiejav gīventé,
al' vės ausiem karpīdama

(Nukelta i 38 p.)

Strazdauskė Juona portégrapéjé

(Atkelta iš 37 p.)

narēk savēs dēdelē gailietīs,
parieko, jie sunkē, ka nieks namata,
é kon, é viel ēno,
ka pamislijo, kīk tūn vargūn –
nasodietumi nie i juokē daina;
vuo kas bagal mon atsētēktē,
jug vēskas jau ī atsētēkēn,
lēngvē dabā eso kap pūks,
katrūn vies stom é atsētūposē

kuokēs sausas tuos mona ginslas,
kraujē vēsā nabier musiek,
nabgīniuokēt nu monēs smertē,
jau ī laiks ožsēmerktē – – –
– al' kuokī muonā mona galvelie:
ruodos, ka dīgst é dīgst, atžel é atžel
puo longās dievmedoks,
bovau šakēkē i stēklēnē pamerkusi,
vuo nabrēk mon anuo,
rauno, rauno, nabišrauno, nabsidūd

Strazdauskė Juona portēgrapējē

Mēšks; kalba nomēškē
garsū éš tén pēlna atmintēs,
keitas, mainuos, vérst i balsus,
žuodē tī patis é kétē, kétāp palēnktē,
kétāp skomb; é ūid kétāp tén balas
balsus gērdietus gérdo-tabgérdo,
é gražos mon ī tas gērdiejēms,
ta kalba nomēškē gérda é gérda,
kap tas mažas šaltēnoks pri mēška

Strazdauskė Juona portēgrapējē